

Den Sociale Højskole, Århus. Hold 001.
Projektrapport 2. semester, januar 2001.
Emnegruppe 3, gruppe 5.

Unge der går til yderligheder

om det autonome miljø på Nørrebro

Projektgruppens medlemmer:

Birgitte Ahm, Anna Benniche, Rikke Cecilie Bjerrum,
Flemming Kastberg, K. Stephane Koffi Renner,
Maria Sidelmann Sørensen, Troels Thorndal

Denne rapport er udarbejdet af studerende på Den Sociale Højskole i Aarhus som led i et uddannelsesforløb. Den foreligger urettet og udokumenteret fra Højskolens side, og er således et udtryk for forfatternes egne synspunkter, der ikke nødvendigvis er sammenfaldende med Højskolens i øvrigt.

Denne rapport eller dele heraf må kun offentliggøres med forfatternes tilladelse i henhold til gældende lov om ophavsret.

REFERAT	3
INDLEDNING	3
Hovedproblemstilling	3
Underspørgsmål:	3
Faglig motivation	4
Personlig motivation.	4

Metodevalg	4
Kontakt til feltarbejdsgruppen	4
Senmodernitet og kultur	5
Det autonome miljø i et ungdomsperspektiv	5
1. OVERORDNEDE TEORETISKE PERSPEKTIVER	6
1.1. Anthony Giddens: Modernitet og selvidentitet	6
1.1.1. Adskillelse af tid og rum	7
1.1.2. Udlejring af sociale institutioner	7
1.1.3. Refleksivitet	8
1.1.4. Det globale og det lokale - selvet og samfundet	8
1.1.5. Livsstilsvalg og livsplanlægning	9
1.2. Thomas Ziehe: Den kulturelle frisættelse	9
1.2.1. Øget refleksivitet	10
1.2.2. Alt lader sig forme	10
1.2.3. Individualisering	10
1.2.4. Meningsproblemet	11
1.2.5. Kulturelle orienteringsforsøg	11
1.2.6. Teknokratisering	12
1.3. Sven Mørch: Ungdom og ungdomsproblemer	12
1.3.1. Individualisering og subjektivitet.	13
1.3.2. Kompetence.	13
1.3.3. Ungdomsgruppen.	14
2. BESKRIVELSE AF DET AUTONOME MILJØ	14
2.1. Historisk oversigt	14
2.2. Beskrivelse af AFA	15
2.3. Beskrivelse af Gaderummet	15
2.4. Beskrivelse af Ungdomshuset	16
2.5. Den seneste udvikling	16
3. PRÆSENTATION AF INTERVIEWPERSONER	16
3.1. Primære interviewpersoner	16
Claus	16
Daniel	17
Paw	17
Annemette	17
Thor	18
Anders	18
Michael	18
Marion	18
Josephine	18
3.2. Sekundære interviewpersoner	18
Kalle Birck-Madsen	18
Poul Lind	19
Per Ramsdal	19
Gudmund Jonsen og Lone Fich	19
4. HOVEDANALYSE	19

4.1. Baggrund og motivation for at gå ind i det autonome miljø	19
4.1.1. Netværk og sociale relationer	19
4.1.2. Værdier og social baggrund	20
4.1.3. Indfaldsvinkler til miljøet	22
4.1.4. Delkonklusion	24
4.2. Selvopfattelse og fællesskab i det autonome miljø	26
4.2.1. Fællesskabets betydning for individets selvidentitet.	26
4.2.2. Individualisering	27
4.2.3. Selvbestemmelse	27
4.2.4. Tilliden i gruppen	29
4.2.5. Fællesskabet og de andre	29
4.2.6. Ressourcer	31
4.2.7. Delkonklusion	32
4.3. Konsekvenser af tilhørsforholdet til det autonome miljø	33
4.3.1. Uddannelse og beskæftigelse	33
Marginalisering som følge af "autonomt look"	33
Marginalisering som følge af boligsituation	33
Marginalisering som følge af svigtende system	34
Marginalisering som følge af valgt ideologi	34
4.3.2. Familie og netværk	35
4.3.3. Fjendebilleder	36
Fjenderne	36
Det nødvendige fjendebillede	38
4.3.4. Militans	39
Vold og militans	39
Straffeattesten	40
De flossede nerver	41
4.3.4. Delkonklusion	42
5. HOVEDKONKLUSION	44
6. GRUPPEPROCESSEN	47
Praktiske mål	47
Faserne	48
Indledningsfase og hvedebrødsdage:	48
Integrations- og konfliktfase:	48
Stilstand, fiksering og regression:	48
Modenhed:	49
7. LITTERATURLISTE	49
8. BILAG	50

Referat

Rapporten dykker ind bagved det medieskabte billede af de autonome som "stenkastende voldspyskopater", idet den, på baggrund af teorier omkring senmodernitet - repræsenteret ved Anthony Giddens, Thomas Ziehe og Sven Mørch - stiller spørgsmålet: Hvorfor tilslutter nogle unge sig den yderliggående venstrefløj og hvilke sociale konsekvenser medfører det? Rapporten tager afsæt i AFA (Anti Fascistisk Aktion) som en indgang til det autonome miljø.

På baggrund af ialt ni interviews afdækkes der tendenser, der peger på, at miljøet er præget af både en ressourcestærk og en resourcesvag gruppe. Deres baggrunde for at være i miljøet er forskellige, idet de ressourcestærke primært har valgt miljøet på baggrund af ideologiske overvejelser, mens de resourcesvage pointerer fællesskabet som deres indgang.

Overfor senmodernitetens krav om refleksion stiller det autonome miljø definerede rammer, hvori politisk handling indgår som en væsentlig basis for tilhørsforhold og den enkeltes selvforståelse.

Rapporten konkluderer, at der er stærke tendenser i retning af, at der finder en selvmarginalisering sted, som baserer sig på et ideologisk grundlag. Dette får konsekvenser i forhold til et vist fravalg af familie og netværk samt begrænsning i forhold til valg af uddannelse og beskæftigelse og medfører desuden en grundlæggende afstandtagen til det omgivende samfund. Endvidere har brugen af militans, for de flestes vedkommende, medført en plettet straffeattest, der yderligere begrænser deres muligheder for beskæftigelse. Endelig medfører politiets konstante bevågenhed overfor miljøet psykiske belastninger for de unge, i form af nervøsitet og "paranoia".

Indledning

Hovedproblemstilling

Hvorfor tilslutter nogle unge sig den yderliggående venstrefløj og hvilke sociale konsekvenser medfører det?

Underspørgsmål:

Vælger de unge i samme grad ideologien som fællesskabet?

Vi vil belyse hvor integreret valget af fællesskab er med valget af ideologi. Vi forestiller os, at nogle unge kommer i kontakt med miljøet i kraft af "tilfældige" venskaber, mens andre forfølger et politisk mål. Hvilke behov styrer deres valg?

Er de unges tilvalg i lige så høj grad et fravalg?

Vi vil undersøge hvorvidt de unges tilhørsforhold til miljøet medfører et opgør med tidligere netværk (familie og venner) og med traditionelle samfundsmæssige normer, krav og forventninger. Eller om det forholder sig omvendt: At tilhørsforholdet er fulgt i kølvandet af et opgør.

Hvordan påvirkes de unges selvopfattelse af tilhørsforholdet til miljøet?

Vi vil fokusere på hvilken betydning gruppesamspillet har i forhold til den enkeltes rolle. Herunder ønsker vi at få et indblik i eventuelle rollefordelinger samt den interaktion som gør sig gældende i

miljøet. Med andre ord: Hvilken betydning har tilhørsforholdet til miljøet for de unges følelse af, at "være noget"?

Isoleres og stemples de unge?

Vi ønsker at belyse om de unge isoleres i forhold til samfundet, eller om der snarere er tale om, at de unge, i kraft af deres valg af tilhørsforhold til miljøet, isolerer sig. Føler de unge sig stemplede, som følge af deres tilhørsforhold til miljøet? Herunder ønsker vi også at berøre fjendebilleders betydning.

Hvilke risici har det for de unge at tilhøre en gruppe, der anvender vold som politisk middel?

Vi ønsker at belyse om brugen af vold medfører en række følgevirkninger, der resulterer i en social nedtur: For eksempel kan en plettet straffeattest medføre problemer med arbejdsmarkedet (arbejdsløshed). Ydermere ønsker vi at undersøge hvilke konsekvenser politiets bevågenhed har for den enkelte.

Faglig motivation

Den faglige motivation til at skrive om det autonome miljø som minoritetsgruppe i vores samfund, bunder i et ønske om indsigt i en kultur, der ligger på grænsen af samfundets normer. Det rejser spørgsmålene om de enkeltes motivation til at indgå i en yderligtgående ungdomsgruppe, en forståelse af fællesskabet og ideologiens betydning, individets og gruppens selvforståelse og samfundsyn og de konsekvenser, der kan opstå som følge af tilhørsforholdet til det autonome miljø. Samtidigt mener vi, at det er fagligt relevant at få indblik i ungdomskulturer som fænomen i samfundet og på det mere generelle plan få et kendskab til de problemstillinger unge står overfor i vores samtid.

Personlig motivation.

Motivationen på det personlige plan har rod i en nysgerrighed omkring en gruppe, der er omspundet af mystik. En gruppe, der gennem mediernes fremstilling, fremstår både fascinerende og farlig. Vi havde et indtryk af mediernes fremstilling som værende ensidig og sensationssøgende og det rejste spørgsmålet om hvorvidt mediernes billede var lig virkeligheden. I medierne ses gruppen som en aggressiv og skræmmende masse, hvor det enkelte individ ikke er synligt. Inden vi påbegyndte feltarbejdet, var vores syn på de autonome præget af denne mediefiltrede fremstilling, men samtidig havde vi en fornemmelse af, at sammenhængen var mere nuanceret end som så. Det førte til ønsket om at få et kendskab til de enkelte individer i det autonome miljø og disses motivation for tilhørsforhold til en yderligtgående gruppe.

Metodevalg

Vi har valgt en kvalitativ tilgang til vores undersøgelsesgruppe. Denne metode muliggør en uddybende og mere personlig dataindsamling. Vi har, ud fra en antagelse om, at det vil være svært at gennemføre en kvantitativ spørgeskemaundersøgelse på grund af miljøets diffuse karakter og de autonomes holdningsmæssige afstandtagen fra den formelle form, undladt at bruge denne metode. Vi skønnede, at det var af stor betydning at kunne skabe en afslappet, fordomsfri og tillidsfuld kontakt via den kvalitative metode, for derved at undgå konsekvenserne af den skepsis, de sandsynligvis ville møde os med.

Kontakt til feltarbejdsgruppen

At skabe kontakten til det autonome miljø var problematisk, både fordi de er mætte af at blive studeret og desuden er miljøet meget lukket i forhold til omverdenen, på grund af angsten for myndighederne og nazisterne. Vi startede med at forsøge at skabe en kontakt via AFA's internetadresse og

telefonnummer. Det mislykkedes – vi fik ingen respons. Så måtte vi prøve at gå andre veje. Mens en del af gruppen arbejdede videre med problemformuleringen tog andre til København for at "for-nemme" det autonome miljø og i bedste fald skabe kontakt. Resultatet af turen var et møde med en socialrådgiver på Nørrebro, der kendte til Gaderumsprojektet, som vi blev opfordret til at kontakte.

Den primære kontakt var endnu ikke etableret, men vi var heldige at få kontakt til et enkelt AFA-medlem igennem en bekendt. AFA-medlemmet stillede høje krav angående medbestemmelse i opgavens indhold, som vi ikke kunne imødekomme fuldt ud. Vi valgte alligevel at følge op på kontakten, hvilket mandede ud i, at han fandt endnu to medlemmer, som var villige til at stille op til interview. Tilliden var stadig ikke etableret og på det grundlag valgte vi at tage til København med et håb om, igennem et fysisk møde, at kunne afmystificere og neddæmpe angsten for vores intentioner. De følgende uger arbejdede vi intenst med udformningen af vores interviewguide¹ hvorefter hele gruppen tog på "feltarbejdsekspedition" til København. Vores antagelse om, at vores fysiske tilstedeværelse i miljøet var løsningen på problemet med for få primære kontakter, holdt stik. Fra at have tre skrøbelige kontakter hjemmefra, tog vi tilbage med syv primære og fem sekundære interviews.

På dette tidspunkt kunne vi vælge at stille os tilfredse med feltarbejdet. Men i kraft af vores møde med miljøet, oplevede vi, at det autonome miljø rummede flere aspekter end dem, der fremgik af vores interviewmateriale. Det førte frem til, at en del af gruppen igen tog til København med det mål at få interviews med unge fra Gaderummet, som udgør et andet aspekt af miljøet. Vi var klar over denne gruppes udprægede modstand mod den formelle interviewform og vi havde gjort os etiske overvejelser på baggrund af deres belastede situation. Resultatet blev to interviews af en hel anden karakter end de øvrige.

Senmodernitet og kultur

Vi vælger i rapporten at benytte begrebet senmodernitet som den gennemgående forståelsesramme for samfundet i dag. Der er forvirring omkring det beskrivende begreb for den samtid vi lever i. Begreber som postmodernitet, posttraditionelt, højmodernitet, modernitet og senmodernitet benyttes vilkårligt – selv hos de enkelte teoretikere. For afklaringens skyld har vi valgt at definere det nutidige samfund med begrebet senmodernitet. Med senmodernitet skal forstås et samfund, der er under hastig videnskabelig, økonomisk og moralsk forandring. På grund af udviklingens hastighed bliver den også meget synlig og nærmest umulig at forblive upåvirket af. Som et eksempel på senmodernitets indvirkning på det kulturelle plan kan nævnes, at det, der tidligere kunne kaldes dansk kultur, er blevet enkelte diffuse nationalsymboler og kan ikke længere forstås som en fælles meningsmæssig- og betydningsgivende referenceramme. Vi mener ikke et fænomen som ungdomskultur kan ses uden for denne samfundsmæssige kontekst, idet kultur i vores forståelse opstår på et grundlag af menneskers interaktion, inden for de rammer samfundet stiller. Samtidig kan man sige, at et samfund i stadig stigende grad består af et utal af forskellige kulturer, der eksisterer side om side. De fleste kulturer er forenelige, idet de grundlæggende tilslutter sig fundamentale fællesnævner i form af regler, normer og værdier. Men enkelte, såsom de autonome, skiller sig ud, ved at anfægte disse og gøre oprør mod den eksisterende orden og udvikling.

Det autonome miljø i et ungdomsperspektiv

Vi har valgt at diskutere det autonome miljø i et ungdomsperspektiv, idet det har vist sig, at størstedelen af de aktive autonome er under 30 år. Ligeledes er det valg foretaget ud fra en sondring mellem normer og normbrud. Det vi definerer ved normer, er dem, det herskende samfund direkte og indirekte formulerer som værende de gældende. Denne normdannelse foregår ud fra et voksent per-

---

¹ Se bilag 3: Interviewguide.

spektiv og tildeler på den måde automatisk ungdommen, som en generel størrelse, en rolle som afvigende. Ungdommen bliver, i kraft af afvigerrollen, eksponeret for en omfattende mytedannelse. Man kan skelne mellem to roller som ungdommen spiller. Den frie ungdom, der repræsenterer det frisindede, udforskende og modige. Dette er den rolle som resten af befolkningen beundrer og idealiserer og mener er positive i forhold til at skabe et erfaringsfundament til en videre udvikling. På samme tid findes der en ungdomsrolle, som kan kaldes den farlige ungdom. Det er den del af ungdommen, der for alvor griber ind i det voksne samfunds normer og værdier og på den måde vækker bekymring og foragt hos den øvrige befolkning. Det autonome miljø kan kategoriseres under denne benævnelse. De autonome går imod det idealiserede aspekt af ungdommen og fremstår i stedet, for den voksne befolkning, som en voldelig og samfundsunderminerende hob af frustrerede unge.

Samtidig med, at de autonome forholder sig til afvigerrollen, ved at skabe deres eget miljø med selvstændigt formulerede værdier og normer, er de en del af det store omkransende samfund. Ud fra en antagelse om, at det ikke er muligt, som minoritetsgruppe, at gøre sig suverænt uafhængige af det øvrige samfund, blev vi interesserede i at undersøge, hvilke konsekvenser det så afføder for de autonome at være i konflikt med majoritetssamfundet.

1. Overordnede teoretiske perspektiver

Med vores valg af teoretikere har vi taget et afsæt i de strømninger, der præger det, som vi kalder for senmoderniteten. Vi ønsker netop af se det autonome miljø i lyset af disse teoretikers skitseringer af senmodernitetens komplekse perspektiver.

Giddens ser vi i denne sammenhæng som den helt overordnede fortolker af senmoderniteten. Det er særligt hans karakteristik af denne strømning, vi finder interessant. Hvad angår Ziehe, selv om også han karakteriserer senmoderniteten på et overordnet plan, fokuserer vi særligt på de reaktionsformer, som danner sig på baggrund af det "meningsproblem", som senmoderniteten efterlader os i. Og endelig er der Mørch der, som socialpsykologen, dykker ned i den specifikke senmoderne problematik, der angår unges situation og ungdommen som sådan.

1.1. Anthony Giddens: Modernitet og selvidentitet

Giddens slår ned på nationalstaten som modernitetens mest fremtrædende sociale form. Nationalstaten står i kontrast til det traditionelle samfund. For det første ved at have industrialisering og kapitalisme som sine forudsætninger. Desuden ved dens særlige overvågningsinstitutioner samt ved dens kontrol med våldsmidler. Hele nationalstaten styres af, og handler som følge af, en koordineret politik. Denne, i forhold til de traditionelle samfund, meget komplekse og koordinerede sociale form, får Giddens til at pege på "organisationens" fremvækst, som ét af modernitetens store kendetegn. En organisation - eller organiseringen - er karakteriseret ved "... den regulariserede kontrol med sociale relationer på tværs af uendelige afstande i tid og rum"². Han peger på det særligt diskontinuerlige, som et kendetegn på modernitet. En art "løften ud" af den sammenhæng, som gjorde sig gældende i traditionelle samfund. Der er i moderniteten, med andre ord, tale om en art brud mellem den, i de traditionelle samfund, direkte sammenhæng mellem tid og rum, mellem slægt/by og interaktionsform og mellem den enkeltes værdisætning og slægtens eller byens.

Det er denne tankegang omkring "løften ud" eller "diskontinuitet", der udvikles videre, når han fremsætter tre hovedelementer ved det moderne sociale liv. Disse hovedelementer danner basis for

---

² Modernitet og selvidentitet, s. 27.

hans argumenter i bogen "Modernitet og selvidentitet - selvet og samfundet under senmoderniteten".

1.1.1. Adskillelse af tid og rum

For det første er der adskillelsen af tid og rum. Giddens argumentation er her, at selvom præmoderne eller traditionelle samfund naturligvis også kunne forholde sig til begreber som tidens linearitet og rummets udstrækning, så var der i de traditionelle samfund i høj grad tale om, at tid og rum var forbundet gennem stedets beliggenhed. At forstå sig selv i både tid og rum forudsættede således, at man var forankret i en lokalitet, forstået som et sted, hvor man hørte hjemme og indgik i interaktion. Moderniteten adskiller denne nære sammenhæng. Han peger blandt andet på fremkomsten af det mekaniske ur der, så at sige, løftede tiden ud af dagligdagen og ud af den nære forankring i lokaliteten. Der opstod en abstrakt tid eller, som Giddens selv kalder det, "*... en "tom" dimension af tiden, som også trak rummet bort fra stedet*"³. Tiden og rummet blev forandret til ikke blot at være stedets tid og stedets rum, men til at være en tid og et rum, der var universaliseret. Altså løftet ud af stedet. Dette skaber grobunden for modernitetens organisering, som "*... forudsætter en præcis koordination af handlinger, foretaget af mange mennesker, der fysisk er adskilte fra hinanden*"⁴. Her ser vi spiren til det globale samfund - til kommunikation, samhandel, udveksling af værdier.

1.1.2. Udlejring af sociale institutioner

Dette leder frem til Giddens' andet hovedelement. Nemlig udlejringen af sociale institutioner. Idet denne udlejring forudsætter den førnævnte adskillelse af tid og rum, tales der også her om en "løften ud" eller diskontinuitet. De sociale relationer og interaktionen mellem mennesker løftes ud af deres lokale sammenhæng. Dette sker på baggrund af såkaldte "udlejningsmekanismer" eller "abstrakte systemer", som Giddens nævner to eksempler på: "symbolske tegn" og "ekspertsystemer". Som eksempel på symbolske tegn nævner han penge. Disse differentierer betydningen af såvel tid, idet penge er kredit, som rum, idet penge udgør et standardsystem, der gør det muligt for mennesker, der ikke mødes fysisk, at handle sammen. Ganske vist benyttedes der også penge i de traditionelle samfund, men med moderniteten er pengeøkonomien blevet langt mere kompleks eller netop "abstrakt" og løftet ud af sin forankring i stedet. Ekspertsystemerne formidler en lignende differentiering eller udlejring. Intet område af vore liv efterlades upåvirket af ekspertsystemerne. Vi formår at tage medicin, men ved ikke hvad den består af og hvorledes den produceres. Vi formår at trykke på stikkontakten, men ved ikke nøjagtigt hvordan lysnettet er opbygget. Vi bebor vore huse, men ved ikke hvordan de egentlig er konstrueret. Der er med andre ord tale om en dekvifikation:

*"Abstrakte systemer dekvificerer - ikke alene på arbejdspladsen, men i alle de sociale sektorer, de kommer i berøring med. I forhold til selvet er hverdagslivets dekvificering et fremmedgørende og fragmenterende fænomen. Fremmedgørende, fordi abstrakte systemer, og særlig ekspertsystemer, indtrængen i alle aspekter af hverdagslivet underminerer tidligere eksisterende former for lokal kontrol"*⁵.

Imidlertid er ingeniøren, lægen, videnskabsmanden allesammen udtryk for ekspertsystemerne, som mennesket, hvis det skal kunne begå sig i moderniteten, næsten er tvunget til at have tillid til. Denne nødvendige tillid, som Giddens sågar benævner som en art "tro" eller forpligtelse⁶, hænger snævert sammen med modernitetens løften tiden, rummet og relationerne ud af deres nære sammenhæng. Når tiden, rummet og relationerne bevæger sig i universelle strømme unddrager de sig netop vor umiddelbare kontrol. Og det er ganske umuligt for det enkelte menneske at danne sig et egentligt

³ Modernitet og selvidentitet, s. 28.

⁴ Modernitet og selvidentitet, s. 29.

⁵ Modernitet og selvidentitet, s. 163.

⁶ Modernitet og selvidentitet, s. 31.

overblik. Tillid er derfor afgørende, både set i forhold til de symbolske tegn og set i forhold til eksperterne. Men der er altså tale om en tillid, der dybest set baserer sig på uvidenhed - på dequalifikation.

1.1.3. Refleksivitet

Det tredje hovedelement, som Giddens fremfører til belysning af det moderne sociale liv, er refleksivitet. Ikke alene er det nødvendigt for individet at forpligte sig på en tillid til de moderne institutioner, det må også leve med erkendelsen af, at selv disse institutioner forandres under en vedvarende metodologisk tvivl. Den eskalerende informationsstrøm, som netop muliggøres ved de to ovennævnte hovedelementer, sætter hele samfundet i en stadig revision af viden. Der er ikke længere tale om "sikker viden", men om en ustandselig strøm af nye aspekter, som samfundet og dets institutioner hele tiden må forholde sig til. Denne institutionelle refleksivitet kolliderer på sin vis med den basale tillid til de abstrakte systemer, som er så nødvendig. Ja, Giddens siger ligefrem, at modernitetens radikale tvivl er "*... eksistentielt foruroligende for almindelige individer*"⁷. Individet har behov for en "*... rutinemæssig overvejelse af hypotetiske muligheder*..."⁸. En stadig vurdering af risici og muligheder er simpelthen det moderne menneskes betingelser.

1.1.4. Det globale og det lokale - selvet og samfundet

Et yderligere aspekt af moderniteten er den dialektik som, efter Giddens mening, finder sted imellem det lokale og det globale. De tre hovedelementer formidler tilsammen en universalisering eller netop globalisering. Sociale relationer opstår nu over lange afstande. Handel og al anden udveksling er ikke længere snævert forbundet med et lokalt samfund, men foregår i stigende grad i et tids- og rummæssigt tomrum. Imidlertid får denne interaktion i tomrummet, det globale rum, stor indflydelse på netop det lokale. Og naturligvis også omvendt. Kommunikationsvejene har udviklet sig voldsomt. Fra den rent mundtlige kommunikation over den trykte, som i sig selv ophævede barrierer i både tid og rum, til høj-modernitetens elektroniske kommunikation, som næsten sætter tiden og rummet helt ud af spillet i kraft af sin evne til at formidle det, der sker fjernt, nært og næsten i samme sekund, det sker. Giddens kalder det for "*... fjerne begivenheders indtrængen i hverdagsbevidstheden*..."⁹.

Det unikke ved denne høj-modernitet er, at selvet og samfundet nu er blevet snævert forbundet. Den refleksivitet som institutionerne konstant undergår er således nu også blevet individets refleksivitet. Mennesket har ganske vist til alle tider skulle reflektere. Men hvor der i de traditionelle og præmoderne samfund var tale om grundlæggende værdier, der i større eller mindre grad var givet på forhånd, så er der i høj-moderniteten tale om, at selv disse grundlæggende værdier bliver gjort til genstand for individets refleksion. Individet kan ikke længere dække sig under selvfølgelige værdisæt, der er genereret af foreksempel specifikke religiøse kulturer. Individet må definere sig selv. Selvet bliver således et refleksivt projekt. Og naturligvis et projekt, der må tage højde for de abstrakte systemer - konkret for ekspertsystemerne. Giddens peger i denne anledning på børns socialisering som oftere afhænger af "*... råd og anvisninger fra eksperter (børnelæger og pædagoger) end af direkte overlevering fra en generation til en anden*"¹⁰. Og ligeledes peger han på den terapeutiske strømning, som kan ses som et svar på, at:

---

⁷ Modernitet og selvidentitet, s. 33.

⁸ Modernitet og selvidentitet, s. 42.

⁹ Modernitet og selvidentitet, s. 39.

¹⁰ Modernitet og selvidentitet, s. 47.

"Individet føler sig efterladt og alene i en verden, hvor han eller hun mangler den psykologiske støtte eller følelse af sikkerhed, som mere traditionelle rammer giver. Med terapi får man nogen at hælde sit hoved til, en verdslig udgave af skriftemålet" ¹¹.

Dog anfægter Giddens at ekspertsystemer, forstået som de samfundsvidenskabelige og terapeutiske, kun har til opgave, at afhjælpe individets usikkerhed og angst. Ekspertsystemerne indgår i et positivt samspil med individet i dets refleksive projekt. Der er altså ikke bare tale om, at ekspertsystemerne søger at tilpasse individerne, men at de i mindst ligeså høj grad spiller med i individernes livsplanlægning. Ligesom der er tale om en dialektik mellem det lokale og det globale, er der altså også tale om et samspil mellem selvet og samfundet.

1.1.5. Livsstilsvalg og livsplanlægning

Centralt for individet i høj-moderniteten står valget. Intet, eller ihvertfald meget lidt, er givet på forhånd. Individet må vælge sin livsstil og planlægge sit liv. Giddens vælger begrebet "livsstil" fordi, som han siger:

"... livsstil er noget, der "adopteres", snarere end noget "der går i arv". Livsstil er rutineret praksis, hvor rutinerne er indkorporeret i tøjvaner, spisevaner, handlemåder og foretrukne mødesteder" ¹².

Valget er altså centralt, for valget er refleksivt funderet. Og valget angår ikke bare hvordan man vil se ud, eller hvem man vil være sammen med, eller hvordan man vil handle i givne situationer - valget angår, hvem man vil være. I høj-moderniteten er valget af livsstil simpelthen en skabelse af selvidentitet. Naturligvis vil valget af en livsstil være præget af ydre faktorer, såsom økonomi, gruppedynamik og opvækst. Ikke alle valg er åbne for enhver. Og ikke alle valg træffes med det store overblik over alle alternativer. Men valget af en livsstil gør, at udbuddet af valg i dagligdagen bliver overskueligt, idet ét valg udelukker andre. Tilhører man foreksempel det autonome miljø på Nørrebro, er det ikke acceptabelt at underholde vennerne med blondine-vittigheder, hvorimod den sidste nye af slagsen kan give status i skurvognen på havnen i Esbjerg.

Individet planlægger således selvets bane. En bane som er under stadig revision og refleksion. En biografi, der er ved at blive skrevet.

1.2. Thomas Ziehe: Den kulturelle frisættelse

Som ramme for Thomas Ziehes øvrige teorier er begrebet "den udvidede mulighedshorisont". Den udvidede mulighedshorisont skal ses som en konsekvens af "den kulturelle frisættelse", der henviser til traditionernes opløsning som en strømning i vores samtid. For at beskrive hvad der tilsammen udgør den udvidede mulighedshorisont behandler Ziehe tre nøgletendenser: "øget refleksivitet", at "alt lader sig forme" og "individualisering". Disse begreber er helt centrale for at kunne skabe en forståelse for det komplekse i det enkelte menneskes selvforståelse og virkelighed i senmoderniteten. Tydeligst fremtræder disse tendenser hos unge, da de ikke på samme måde som de ældre generationer kan sætte de kulturelle forandringsprocesser i baggrunden til fordel for tillærte og traderede rutiner og meningsforståelser.

---

¹¹ Modernitet og selvidentitet, s. 47.

¹² Modernitet og selvidentitet, s. 100-101.

1.2.1. Øget refleksivitet

En helt særlig kulturel tendens i det senmoderne samfund er, at bestemte klasser og professioner ikke længere har monopol på deres viden, dvs. at viden i stadigt stigende omfang stilles til rådighed for det enkelte menneske. Udover videnskabeligt baseret viden, bliver også menneskelige og personlige erfaringer i højere grad formidlet til omverdenen. Særligt børn og unge bliver bærere af denne tendens, da de når til en før-viden, det vil sige danner sig begreb om vidensområder, inden de når til en personlig erfaring og stillingtagen. Effekten bliver derfor, at skillelinien imellem barndommen og voksenlivet udviskes. Denne adgang til viden og sekundære erfaringer er samtidig ensbetydende med, at mennesket får større vidensmæssige rammer for at iagttage, kommentere og tematisere sig selv – altså selvrefleksion. Til den øgede refleksivitet knytter sig en "ambivalens". Idet man har et stort udbud af forskellig viden til rådighed, er det ikke en mangel på viden, der kan problematiseres, men i stedet kan det føles som et præstationspres at skulle være i stand til at benytte den tilgængelige viden optimalt. Ziehe nævner desuden som eksempel, at børn ofte betragtes som et på forhånd planlagt "projekt", hvor forældrene forsøger at anvende den tilgængelige viden på en måde, så enhver "fejl" undgås. Barnet kan igennem livet føle det som et yderligere pres at skulle udvikle sig i overensstemmelse med forældrenes forventninger til deres "projekt". Det store antal af tv-serier kan også ses som symptomatisk for refleksiviteten som tendens. En stor del af disse udspringer sig i et enkelt rum/kulisse og det eneste, der bærer handlingen frem, er de enkeltes relationer til sig selv og hinanden. Årsagen til seriernes popularitet kan skyldes genkendeligheden ved genrens helt åbenlyse tematisering og reflektering ¹³.

1.2.2. Alt lader sig forme

En forestilling om at alt lader sig "forme" er er tendentielt og en reaktion på den mængde af baggrundsviden der er til rådighed for den enkelte. I dag kan stadigt flere livsområder gøres disponible idet de, i samme grad som det enkelte menneske selvforståelse, er eksponerede for refleksion. Ved begrebet *livsområder* skal forstås enkeltområder inden for livsverdenen¹⁴, foreksempel måden at kommunikere på, habitus og livsstil, forhold til familie, forhold til karriere, forhold til sin egen krop og dens udseende osv. Livsområder indbefatter altså alle aspekter af den virkelighed man lever i. Man har, med andre ord, ikke længere en "skæbne" der er relateret til hverken herkomst eller kultur. Man har selv ansvaret for at omforme, skabe og retfærdiggøre den virkelighed man befinder sig i, og er ikke underkastet tidligere tiders mystificerede og traditionsbundne kultur. Formbarheden af livsområderne kan føles som en befrielse, men samtidigt opstår der også her en ambivalens. Den gennemgribende eksponering af livsområderne stiller krav til den enkelte om at benytte sig af sin frihed til at udforme de forskellige livsområder på en meningsfuld måde. Ziehe nævner i denne forbindelse, at i traditionelle og autoritære samfund er den enkeltes hovedproblem at "ville for meget", hvorimod det i vores kulturelle klima er et subjektive hovedproblem at "nå for lidt", hvilket er en sammenfatning af ikke at "leve" og "være" sådan som man ideelt set kunne ¹⁵.

1.2.3. Individualisering

Et særligt kendetegn ved den senmoderne kultur er det brede udbud af livsstilstilbud og den enkeltes tilvalg af livsstil og kulturelle tilhørsforhold, som i stigende grad har indvirkning på selvforståelsen. Denne tendens er ifølge Ziehe et eksempel på individualisering. Livsstilstilbudene kan man frit benytte sig af i overensstemmelse med refleksiviteten og heller ikke inden for dette område spiller herkomst nogen bestemmende rolle. De fleste foretager refleksivt mange skift inden for valg af livsstil og med den erfaring kan den sikkerhed og identifikation, der søges netop i livsstilstilbudene, føles som uopnåelig. På én gang opstår der, som følge af det kulturelle udbud, nogle komplekse ud-

¹³ Ambivalens og mangfoldighed, s. 12. Ny ungdom og usædvanlige læreprocesser, s. 50.

¹⁴ Et eksempel på at Ziehe benytter sig af Habermas' terminologi - Sociologi og modernitet, s. 40.

¹⁵ Ambivalens og mangfoldighed, s. 13.

fordringer til den enkelte om at kunne træffe nogle valg samtidigt med, at de ydre realiseringsmuligheder er begrænsede ¹⁶.

1.2.4. Meningsproblemet

Som nævnt i starten, udgør disse tendenser tilsammen den udvidede mulighedshorisont. Som konsekvens af denne kulturelle frisættelse opstår der et særligt udpræget "meningsproblem". Ziehe påpeger, at det "nye" ikke drejer sig om de meningsproblemer man møder i sin hverdag, men består i løsningen af klassiske problemer. Hittidige sammenhængsforståelser kan ikke komme med troværdige forklaringer og løsninger på disse, idet de i dag samtidigt skal opfylde krav der eksisterer under den udvidede mulighedshorisont ¹⁷.

Ifølge Ziehe findes der tre tidstypiske og dominerende reaktionsformer på meningsproblemet. Iblandt dem findes en "konventionalisme", der nostalgisk fastholder gyldighedsværdien i de gamle sammenhængsforståelser. Som den anden reaktionsform findes de "kulturelle orienteringsforsøg", der forholder sig prøvende til den moderne udvikling. Her drejer det sig om at gøre det moderne udholdeligt på visse områder og endda forsøge sig med at udnytte det moderne til at blive produktivt. Sidst skal nævnes de "*nykonservative modoffensiver, der selvbevidst prøver at sætte noget op i mod det moderne og altså ikke fornægter det ligesom konventionalisterne, men på sin egen måde prøver at udnytte prøver at udnytte det og drive det videre*" ¹⁸.

Disse tre reaktionsformer forholder sig primært til forskellige klassiske spørgsmål. For det første spørgsmålet om fordelingen af samfundets goder, såsom økonomisk rigdom, social sikkerhed og arbejde. For det andet spørgsmålet om demokratiske frihedsrettigheder. For det tredje spørgsmålet om verdens fortsatte beståen, som stadig er et aktuelt stridspunkt. Et fjerde og nyere tilkommet spørgsmål er definitionen af "et lykkeligt liv". Dette er et omstridt emne, som de forskellige grundlæggende positioner prøver at besvare og som mindre end noget andet spørgsmål er formået at blive entydigt besvaret. Udfra dette spørgsmål rejser sig en selvstændig diskurs, der prioriteres højt i den folkelige debat såvel som i sociale- og politiske bevægelser. Heller ikke her slår "de store fortællinger" og andre traditionelle meningsforståelser til, i forhold til at finde et gyldigt bud på spørgsmålet om, hvad der udgør et lykkeligt liv, idet dette tema har fået en større kompleksitet ¹⁹.

1.2.5. Kulturelle orienteringsforsøg

Ziehe uddyber begrebet "kulturelle orienteringsforsøg" og opererer med tre varianter. Dette begreb skal forstås som søgende bevægelser, inden for hvilke de unge forholder sig prøvende til den senmoderne kultur. De kulturelle orienteringsforsøg kan ikke ses løsrevet fra den udvidede mulighedshorisont og rummer alle aspekter af refleksivitet, formbarhed og individualisering.

Det første orienteringsforsøg, Ziehe nævner, er "subjektivering". Dette orienteringsforsøg retter sig ud af, i en søgen efter nærhed og intimitet i de sociale relationer for derved at undslippe følelsen af samfundsmæssig kulde. Et af udtrykkene for subjektiveringen er en øget stemningsmæssig følsomhed i de sociale situationer, man bliver placeret i. Men subjektiveringen orienterer sig også indad mod den enkelte selv med samme ønsker om nærhed og intimitet med ens personlige indre virkelighed. Kernen i denne tendens er, at den enkeltes indre verden får mere opmærksomhed end nogensinde før. Ligeledes er det vigtigere for individet at være i harmoni med sine følelser end at efterkomme ydre krav og forventninger. Det vil sige at individualiseringen betyder, at den indre verdens subjektive betydning har fået en større gyldighedsværdi i forhold til tvangsmomentet i den sociale virkelighed. Som eksempler på dette orienteringsforsøg nævner Ziehe workshops i kropssprog

¹⁶ Ambivalens og mangfoldighed, s. 14.

¹⁷ Ny ungdom og usædvanlige læreprocesser, s. 231. Ambivalens og mangfoldighed, s. 16.

¹⁸ Ambivalens og mangfoldighed, s. 17.

¹⁹ Ny ungdom og usædvanlige læreprocesser, s. 231-232. Ambivalens og mangfoldighed, s. 17-18.

og dansekurser, hvilke hører ind under senmodernitetens populære kulturelle tilbud. Et fællestræk for denne interesse kan ses en længsel efter ekspressivitet som en formidling af den indre virkelighed ²⁰.

Et andet orienteringsforsøg er "ontologisering". Dette orienteringsforsøg stræber efter sikkerhed og er ikke på samme måde som subjektivering inden for den psykologiske kategori. Ontologisering er en søgen efter sikkerhed og bearbejder samtidigt angsten for tab af mening. Gyldighedskriteriet er ikke det følelsesmæssige, men derimod et sikkert ahistorisk aspekt ved tilværelsen. Fundamentalisme, nyreligiøsitet og den store interesse for det mystiske skal ifølge Ziehe forstås som være forsøg på at opnå denne meningsfuldhed ²¹.

"Potensering" udgør det sidste kulturelle orienteringsforsøg og vil i denne forbindelse sige "kunstigt at fylde noget med betydning". Hvor de to andre orienteringsforsøg omhandler henholdsvis en søgen efter nærhed og sikkerhed, søges der ved potenseringen intensitet. Det der søges undgået her er ikke hverken kulde eller tab af mening, men derimod tomhed og kedsomhed. Potensering hører til en æstetisk kategori og her er gyldighedskriteriet stil, habitus og forbrug ²².

1.2.6. Teknokratisering

Imidlertid eksisterer der, ifølge Ziehe, parallelt med den kulturelle frisættelse, der netop er beskrevet, en anden hovedstrømning, der karakteriserer senmoderneiteten. Det drejer sig om teknokratistiseringen af livsområderne. Denne tendens står i direkte modstrid til det kulturelle krav om subjektivitet og danner på den måde en dobbelttendens: Samtidig med at den traderede kultur har mistet sit omfang og den enkelte er blevet frigjort fra en objektivt bestemt livsbane er vi også blevet mere udsatte og sårbare på grund af den samfundsmæssige rationalisering, der sideløbende finder sted. For at udtrykke dette paradoks på en anden måde kunne man sige, at på trods af, at den kulturelle frisættelse gør, at der ikke er traditionelt overleverede begrænsninger for, hvad der kan realiseres, føles friheden ikke større, da den enkelte føler sig omringet af samfundsmæssige krav og forventninger ²³.

1.3. Sven Mørch: Ungdom og ungdomsproblemer

Sven Mørch, der er socialpsykolog, beskæftiger sig med ungdom og ungdomsproblemer ud fra et historisk materialistisk perspektiv. Dette perspektiv anvender han som forståelsesramme for den udvikling som ungdomslivet stadig gennemgår. På den baggrund ser han på ungdomsproblemer, som han mener, følger med udviklingen i det senmoderne samfund. Ifølge Mørch blev fænomenet ungdom synligt i 1700-tallet på baggrund af en samfundsforandring, der nødvendiggjorde en ny menneskelig udvikling. Her lægger han vægt på udviklingsperspektivet. Med det dynamiske samfunds opståen, blev den individuelle udvikling nødvendig. Han påpeger to centrale ændringer, der skabte ungdommen - dels udviklingen af kvalifikationskrav og dels ændringen i de sociale strukturer. I dag er ungdom et udbredt fænomen ²⁴.

Mørch begrunder den stigende interesse for ungdom og ungdomsproblemer med, at de unge i det moderne samfund er blevet mere synlige. Dette skyldes, to forhold. Dels deres nye centrale betydning i samfundet og dels at det er blevet sværere at være ung ²⁵. Han taler om den postmoderne diskussion, hvori man prøver at forstå betydningen af, at verden ikke udvikler sig lineært, men med

²⁰ Ambivalens og mangfoldighed, s. 18-19. Ny ungdom og usædvanlige læreprocesser, s. 32.

²¹ Ambivalens og mangfoldighed, s. 19.

²² Ambivalens og mangfoldighed, s. 20.

²³ Ny ungdom og usædvanlige læreprocesser, s. 32.

²⁴ Artiklen "Unge problem eller ungdomsproblemet", Psykologi nr. 14, 1987, s. 8-10.

²⁵ Artiklen "Unge i halvfemserne", Kvan nr. 33, 1993, s. 44-45.

brudmæssige og fundamentale forandringer i samfundet. Dette udløser en nødvendighed i, at man på ny må forholde sig til tidligere forklarede og forståede fænomener. Her er ungdomslivet centralt, da ungdomslivet er blevet en selvstændig del af det moderne liv²⁶. Ungdomstidens grænser ændres af evige og foranderlige udviklingskrav. Overgangene er blevet mindre tydelige. Han peger på den livslange udvikling, man ikke længere kan få afsluttet i ungdomstiden. Samtidigt skal man også tidligere i livet forholde sig selvstændigt til sine opgaver - barndomstiden bliver derved kortere²⁷.

På baggrund af dette kommer Mørch ind på ungdomsproblemerne. Han nævner to slags ungdomsproblemer, der ifølge ham hænger sammen. Problemer som unge kan skabe - kriminalitet, uroligheder og så videre. Og de problemer, der kan opstå som følge af at være ung, hvilket anses som mest centralt. Disse kalder han for ungdommens problem eller ”ungdomsproblemet”. Med ”ungdomsproblemet” menes de rammer som samfundet stiller op for de unge - de særlige forventninger, krav og betingelser, der stilles til den unge i overgangen til voksenlivet. Han ser på den enkelte unges handlingsform som en reaktion eller mulig konsekvens af de betingelser og særlige krav individet er opvokset under²⁸.

1.3.1. Individualisering og subjektivitet.

Mørch kalder ungdomstiden for et ungdomsrum, hvori de unge skal udvikle en subjektivitet for at kunne fungere kompetent i det moderne ungdomsliv. De skal ikke kun kvalificere sig til voksenlivet, men også lære at være unge.

Problematikken omkring ungdomslivet handler dybest set om individualiseringens udfordringer. Individualisering er en proces, der kræver individuel og samfundsmæssig ageren. Ungdom er formet af det moderne samfundskrav om individuel stillingtagen og handlen. Individualiseringen kræver en subjektivitet. Man skal kunne forholde sig til samfundet og sin egen position i det for at kunne forme sit eget liv. De unge gøres ansvarlige for deres egen udvikling²⁹. Mørch ser subjektiviteten som værende i fokus i modernitetsdiskussionen. Han anser udviklingen af subjektivitet som central i ungdomslivet. Det drejer sig som ung i det senmoderne samfund ikke kun om at skabe en identitet, i den forstand ”at finde sig selv”. Udfordringen går i lige så høj grad ud på at forstå den omkringliggende verden og her igennem at finde sin egen plads/rolle hvorfra man kan handle – gøre noget. Dette betyder at subjektet/individet sættes i fokus, som en central rolle i udformningen af såvel samfundets som subjektets betingelser. For den enkelte unge i det senmoderne samfund er det ikke nok at skabe et "jeg". Individet ønsker samtidig også gennem markering og stillingtagen at danne sig en synlig plads i samfundet³⁰. Han peger på faren for subjektivism, der sætter subjektet og dets egne interesser i fokus. Han mener, der er en risiko for, at individets subjektive udvikling kan blive for privat og derved udelukke det samfundsmæssige liv, man skal forholde sig til³¹.

1.3.2. Kompetence.

Ungdomslivet finder sted i tre "arenaer", som Mørch kalder dem - skolen, fritidslivet og ungdomsgruppen. Skolen fremhæves som det mest centrale ungdomsrum. Dette begrundes i de høje krav om kompetence til de unge både som faglige og personlige kvalifikationer. De faglige kvalifikationskrav er stigende, uddannelsestiden bliver længere, også som følge af den teknologiske udvikling. De personlige og sociale kvalifikationskrav handler om kompetence til at fungere i fællesskaber. Skolen udvikler de unges selvstændighed og øver dem i at opnå kvalificeret selvbestemmelse. Han påpeger en dobbelthed i skolens funktion - den kvalificerer de unge, tilbyder flere og længere uddan-

²⁶ At lære at være ung, s. 26.

²⁷ Artiklen "Unge problem eller ungdomsproblemet", Psykologi nr. 14, 1987, 16-17.

²⁸ Artiklen "Unge problem eller ungdomsproblemet", Psykologi nr. 14, 1987, 6-7.

²⁹ At lære at være ung, s.13-15.

³⁰ At lære at være ung, s. 30.

³¹ At lære at være ung, s. 36-37.

nelsesmuligheder, men samtidig fastholder skolen den unge i en familiemæssig sammenhæng, således at udviklingen af selvbestemmelse vanskeliggøres. Fritidslivet beskrives som vigtigt idet det giver den unge mulighed for at komme væk fra familiens indflydelse og giver mulighed for at være sammen med kammeraterne. Fritidslivet er ifølge Mørch med til at udvikle det selvstændige ungdomsliv. Ungdomsgruppen er blevet en vigtig del af ungdomslivet, idet den centrerer sig om det moderne samfunds tilbud. Heri udvikles den kvalificerede selvbestemmelse ³².

1.3.3. Ungdomsgruppen.

Imidlertid er det svært at generalisere en gruppe/kultur. Når en gruppe/kultur beskrives, sker det ud fra de fremtrædende træk eller særlige livsstil som karakteriserer denne gruppe og som adskiller den fra andre. Dobbelttheden ligger i, at der på den ene side er fælles træk for gruppen - træk der definerer gruppen - men samtidig er hver enkelt gruppemedlem/individ forskelligt fra hinanden. Ethvert medlem har valgt netop denne handlingsform som konsekvens af egen baggrund, det vil sige ud fra egen oplevelse af "ungdomsproblemet". Dette medfører, at man kun kan beskrive den generelle kultur, men ikke forklare det enkelte medlem, da enhver, ifølge Mørch, handler aktivt og forholder sig til de betingelser og muligheder de stilles overfor ³³. Imidlertid ser han også en problematik i ungdomsgruppens tilbud. Hvis de unge vender sig væk fra det øvrigt eksisterende ungdomsliv og kun udvikler sin identitet i ungdomsgruppen, ser han en fare for, at de bliver afhængige af de andre unge i gruppen i udviklingen af selvopfattelsen. Desuden påvirker det tætte netværk i gruppen de unges forhold til omverdenen. De unge kan således nemt komme til at opfatte det øvrige samfund som en kulisse - som noget der er fjernet fra deres verden.

Kvalifikationskravene bliver større i det samfund, der er under opbrud og i forandring. Dette kan afføde en usikkerhed og efterlade nogle unge i en risiko for, ikke at kunne leve op til kravene eller at kunne udnytte ungdomstidens muligheder optimalt. Mørch taler om, at de unge, der ikke udvikler sig med ungdommens bredere krav, kan udvikle en relativ deindividualisering. Dette forklarer han som en problematisk eller mangelfuld udvikling af individualisering. Han peger på, at hvis de unge ikke kan leve op til de krav og forventninger, der bliver stillet dem om faglige og sociale kompetencer, bliver de ikke i stand til optimalt at kunne udvikle sig i ungdomslivets rammer ³⁴.

2. Beskrivelse af det autonome miljø

2.1. Historisk oversigt

Den gruppe vores projekt beskæftiger sig med, de autonome på Nørrebro eller mere præcist Anti Fascistisk Aktion, har som bevægelse sit tidsmæssige udspring i starten af 1980'erne, hvor den såkaldte "Initivgruppe" blev dannet og stillede krav til Københavns kommune om at der skulle stilles et ungdomshus til rådighed.

I efteråret 1981 besatte gruppen Rutana (en nedlagt brødfabrik) men blev båret væk af politiet efter ganske få timer. Ugen efter besatte 150 mennesker den nedlagte gummifabrik Schiønning og Arvé. Gummifabrikken blev to dage senere ryddet af politiet, der denne gang tog tåregas i anvendelse. Herefter fulgte en tre måneder lang besættelse af Abel Catrine stiftelsen på Vesterbro. Denne aktion endte med at blive en veritabel fiasko, idet der hurtigt opstod interne problemer med både vold og narko. I februar 1982 opløstes "Initivgruppen" og afløstes af bz-bevægelsen. Få dage efter blev Abel Catrine stiftelsen ryddet.

---

³² At lære at være ung, s. 46-47.

³³ Artiklen "Ungdomsmestring og ungdomstilværelse", Uddannelse nr. 5, 1988, s. 259-264.

³⁴ At lære at være ung, s. 49-52.

I marts 1982 kom det til alvorlige gadekampe i forbindelse med at det besatte Mekanisk Musik Museum blev ryddet. Mange blev anholdt og en del sigtedes for vold mod tjenestemand i funktion. I april samme år blev Allotria besat. Denne besættelse fik en højst bemærkelsesværdig udgang i januar 1983, idet bz-erne, da politiet brød ind, var flygtet gennem en 20 meter lang ”hjemmelavet” tunnel under Korsgade. I mellemtiden havde kommunen overdraget Jagtvej nr. 69, nu Ungdomshuset, til bz-erne.

I de næste år flere huse besat og ryddet og der var flere gange hårde kampe mellem politiet og bz-erne. Blandt andet kan nævnes Ryesgade. I 1986 saboteredes flere Shell-tankstationer rundt om i landet af apartheidmodstandere.

Efter et bombeattentat mod Internationale Socialisters lokaler i Søllerødgade på Nørrebro i marts 1992, som krævede et dødsoffer (en ung antiracist) blev AFA (Anti Fascistisk Aktion) dannet. Efter kort tid tilsluttede flere grupper sig og udgør nu det, der i medierne i tiden efter er blevet betegnet, som ”de autonome”. Sideløbende med, at AFA blev dannet, opløstes bz-bevægelsen.

I de følgende år rettede en stor del af de autonomes aktiviteter sig mod nynazistiske bevægelser og møder i både ind og udland. Men også på andre fronter har de været aktive. Blandt andet har By-økologisk aktion markeret sig mod Øresundsbro projektet og Dyrenes befrielsesfront har angrebet både pelsforretninger og slagterbutikker og på det seneste har de befriet en del mink.

2.2. Beskrivelse af AFA

AFA blev dannet i 1992 på baggrund af bombeattentatet i Søllerødgade. Gruppen består af mange små selvstyrende grupper, der hver arbejder for sit eget emne under det anti-fascistiske område: blandt andet feminister, by-økologer og deciderede antifascister. Samtidig er der en tæt tilknytning imellem grupperne, som støtter og hjælper hinanden, hvis der er behov for det. AFA benytter sig af en fladstruktureret styringsform, hvilket indebærer, at alle skal høres og spørges før en beslutning tages.

AFA er de aktive arrangører af blandt andet demonstrationer i det autonome miljø. Som et nyligt eksempel kan nævnes demonstrationen mod optagelserne af en pornofilm i København den 12. december 2000, hvor det højst sandsynligt har været den feministiske gruppe under AFA, som har stået bag. Det, der adskiller AFA fra andre venstrefløjsorganisationer, er deres forhold til benyttelse af militans. AFA har den opfattelse, at i kampen mod fascisme kan brugen af militans være en nødvendighed. AFA kæmper for lighed for alle. Det drejer sig ikke kun om lighed mellem racer, men også kampen om lighed mellem kønnene eller mellem børn og voksne. Herudfra bliver det også meget vigtigt for AFA, at gruppen selv kan leve op til sine paroler, ved at bekæmpe uligheder som eksempelvis sexisme, hierarki og vold mellem gruppens egne medlemmer. Dette medfører, at alle medlemmerne arbejder på at være meget bevidste omkring hinanden, og at alle derigennem får lige ret. Dette fremgår af AFAs Manifest³⁵.

2.3. Beskrivelse af Gaderummet

Gaderummet blev grundlagt i 1996 og er et døgnåbent sted for gadebørn og alle andre udstødte eller marginaliserede unge. Stedets primære funktion er at være et frirum for unge, der eventuelt har dårlige erfaringer med, eller simpelthen er blevet tabt af, det sociale system og behandlingssystemet. Desuden fungerer stedet som et tilbud om et sted at sove for en stor del af de unge brugere. Stedet er grundlagt af blandt andet Kalle Birck-Madsen som er psykolog. I det daglige stiller han sin ekspertise til rådighed for stedets brugere, men indgår derudover, hvad angår beslutninger og stedets

---

³⁵ Se bilag 4: AFAs Manifest.

daglige drift, på et ligeværdigt niveau med de unge. Gaderummets fysiske rammer er en lejlighed på 300 m² beliggende på femte sal i en baggård på Nørrebrogade. Lejligheden består af et stort fælleslokale, som både fungerer som opholdsted, aktivitetsrum, computerrum samt kontor for forskelligt administrativt arbejde. Derudover er spidsloftet spartansk indrettet som sovepladser til 17-24 beboere. De enkelte sovepladser er adskilt med lagen hængende ned fra loftet. Stedet kan synes rummeligt, hvad angår kvadratmeter, men antallet af beboere taget i betragtning, levner stedet ikke megen plads til privatliv. For nogle af beboerne er dette en kvalitet, for andre er det en belastning.

2.4. Beskrivelse af Ungdomshuset

Bz-ernes kamp for et ungdomshus startede i 1981 med dannelsen af "Initivgruppen". Denne stod i spidsen for en kampagne for et selvstyrende samlings- og fristed for byens unge. "Initivgruppen" forsøgte sig i første omgang med ansøgninger til Københavns Kommune, men afvistes. Efterfølgende forsøgte bz-erne at tage sagen i egen hånd og besatte forskellige bygninger, for derved at kunne få et værested. I 1982 stillede Københavns Kommune Jagtvej nr. 69, det tidligere "Arbejdernes Hus", til rådighed. Dette har siden fungeret som et selvstyrende hus. Igennem årene har det været brugt til forskellige aktiviteter. Heriblandt kan nævnes: folkekøkken, biograf, øvelokaler, værts-hus, bogcafé og musiksted. Det helt sortmalede hus fremtræder lidt som en "borg". Et stort rødt banner hænger på husets forside. På banneret står: "Ungdomshus til salg ... med 500 stenkastende voldspsykopater!".

2.5. Den seneste udvikling

I november 2000 solgte Københavns kommune Ungdomshuset på Jagtvej til et privat investeringsvirksomhed, HUMAN A/S, ved erhvervsadvokaten Inger Loft. På samme tid blev det en kendsgerning, at Gaderummet sandsynligvis må lukke ved udgangen af året, idet brandtilsynet har erklæret lejligheden som uegnet til bolig.

3. Præsentation af interviewpersoner

Med henblik på den senere analyse, mener vi, at det er nødvendigt, at give en kortfattet præsentation af vores interviewpersoner. Formålet er at give læseren mulighed for at danne sig et indtryk af de enkelte personer, der senere henvises til i opgaven. Forhold vi kommer ind på i præsentationerne er blandt andet, så vidt de fremgår af vores interviews, følgende: Alder, hvor de kommer fra, hvor lang tid de har været i miljøet, forældrenes uddannelse og erhverv, egen karakteristik af opvækst, nuværende beskæftigelse og planer for fremtiden. Vi gør opmærksom på at alle personer fået dæknavne i henhold til deres ønsker om anonymitet³⁶. Desuden følger der derefter en kort beskrivelse af sekundære interviewpersoner.

3.1. Primære interviewpersoner

Claus

Claus er 23 år gammel og kommer fra en lille by i Nordsjælland. Han flyttede sammen med en kammerat til København for at påbegynde en uddannelse som kok. Han har haft tilknytning til det autonome miljø i 6-7 år og de sidste 4 år har han boet og været aktiveret i Gaderummet. Cirka et år efter han flyttede ind i Gaderummet, stoppede han på sin uddannelse, som følge af mavesår frem-

---

³⁶ Se bilag 5: Feltarbejdsaftale.

kaldt af stress. Moren er uddannet sygeplejerske og faren er fisker. Forældrene er skilt. På grund af morens aftenarbejde som sygeplejerske, har Claus været meget alene i sin barndom. Claus har sporadisk kontakt til sit hjem, men den øvrige familie, som han siger, har ”vendt ham ryggen.” Claus er glad for at bo i Gaderummet og har ingen intentioner om at flytte, da han kan lide fællesskabet og menneskerne omkring sig.

Daniel

Daniel er 26 år gammel og kommer fra en lille provinsby i Jylland. I sin hjemby har han været politisk engageret i Venstres Ungdom og senere i Enhedslisten. Efter han flyttede til København, engagerede han sig i det venstreorienterede miljø og har i dag haft tilknytning til det autonome miljø i ca. 7 år. Daniel påbegyndte Den Samfundsvidenskabelige Basisuddannelse på RUC men skiftede studie til jura.

Daniel er vokset op med hans forældre. Moren er ufaglært og faren er selvstændig. Forældrene kender ikke til hans politiske engagement i det autonome miljø. Daniel har altid fået at vide, at han skal gøre hvad han har lyst til, men det har dog ”ligget i kortene”, som han siger, at det var vigtigt at få en uddannelse. Daniel regner ikke med at forlade miljøet på noget tidspunkt, men regner med på længere sigt at få en mere administrativ rolle.

Paw

Paw er 25 år og kommer fra en by på Holbæk-egnen. Han flyttede første gang ind i Gaderummet i midten af 1999. Der boede han til starten af 2000 og flyttede igen ind to måneder før interviewet. Årsagen til, at han flyttede ind i Gaderummet første gang, var at han netop var blevet løsladt fra fængsel og af den grund ikke havde noget sted at bo. Anden gang han flyttede ind i Gaderummet, skyldtes at beboerne af den lejlighed han i en periode havde fået lov at låne, vendte tilbage fra en rejse.

Paw er vokset op i en, som han kalder det, "typisk dansk gennemsnitsfamilie". Moren er sygeplejerske og faren er murer. Igennem barndommen fik Paw tæsk af sin far, hvilket stadig er et forhold moren ikke kender til. Forældrene blev skilt, da Paw var ca. 14 år og han boede siden hos forskellige plejefamilier. Han har ikke kontakt til hverken forældre eller plejeforældre mere.

Paw har været fængslet otte måneder for vold i forbindelse med tilknytning til rockermiljøet. Han er på bistandshjælp og har tidligere kun haft sammenhængende arbejde i to måneder. Desuden mener han ikke, at det er muligt at have et job, når man bor i Gaderummet. Paw har en drøm om at blive lydtekniker, men oplever, at det er meget svært at blive uddannet inden for området.

På trods af at Paw og hans kæreste, som også bor i Gaderummet, venter et barn, har det ikke været muligt for dem at få anvist en anden bolig. Det er dog lykkedes dem selv at finde en bolig, som de flytter ind i til december 2000.

Annemette

Annemette er 24 år og har været i det autonome miljø i 6-7 år. Hun har forskellig politisk erfaring fra bl.a. Rebel og for syv måneder siden blev hun tilknyttet AFA. I det autonome miljø har hun deltaget i mange forskellige slags aktioner.

Annemette er lærerstuderende men prioriterer sit politiske engagement højest. Hun kommer fra en by udenfor Roskilde og er vokset op i det, hun kalder en "kernefamilie". Hendes forældre er uddannede skolelærere og deres politiske orientering ligger ”til venstre for midten”. Igennem Annemettes opvækst har hun, som hun siger, altid været med i de fleste beslutninger og på den måde fået lov til at ytre sig.

Annemette har ingen planer om at forlade det autonome miljø og regner med at være deltagende resten af sit liv. Hun har tidligere boet i kollektiv og på længere sigt forestiller hun sig at flytte i kollektiv med sin kæreste, som også er tilknyttet AFA.

Thor

Thor er 21 år. Han politiske engagement startede i Socialistisk Folkepartis Ungdom og han har nu haft tilknytning til det autonome miljø i fem år. Thors forældre er begge lærere. Forældrene blev skilt, da Thor var 1 år og han er vokset op hos sin mor men ser sin far jævnligt.

Thor læser samfundsvidenskab, men holder på nuværende tidspunkt orlov fra sit studie for at beskæftige sig med sit politiske engagement som det primære. Hans indtægt er SU.

Thor kunne ikke forestille sig at forlade det autonome miljø på nuværende tidspunkt. På længere sigt overvejer han at engagere sig i et politisk, projektorienteret arbejde i udlandet. Thor mener, at der er en risiko for, at han kommer i fængsel på et tidspunkt på grund af sin politiske aktivitet.

Anders

Anders er 23 år og har været tilknyttet det autonome miljø i rigtig lang tid, som han udtrykker det. Han var ikke politisk engageret inden kontakten til det autonome miljø opstod. Kontakten opstod via koncerter.

Anders er vokset op hos sin mor og faren har, som han siger, ikke spillet den store rolle i hans liv. Anders har på nuværende tidspunkt kun lidt kontakt med faren, som er taxachauffør. Moren er uddannet tandlæge. For at beskrive sin opvækst bruger Anders ordet "medmenneskelig".

Uddannelsesmæssigt har Anders taget et år på Handelsskolen og en Hf-eksamen. Han har på nuværende tidspunkt ikke konkrete planer om at tage en videregående uddannelse, men kunne godt forestille sig at læse idræt på universitetet. For tiden arbejder han indenfor omsorgssektoren.

Anders forestiller sig på længere tid at være i det autonome miljø. Han ser dog forældreskab som en hindring for samme grad af politisk aktivitet.

Michael

Michael er 26 år og har været tilknyttet det autonome miljø i 5 ½ år. Han var ikke politisk engageret, inden han kom ind i miljøet. Kontakten opstod ved, at en ven flyttede ind i et kollektiv, som beboerne definerede som autonomt. Han har været med i forskellige former for politiske aktioner.

Michaels forældre er begge uddannede folkeskolelærere. Han beskriver sin barndom som god, tryk og harmonisk. Han har gymnasieeksamen, men ingen videregående uddannelse. For tiden arbejder Michael med Internet.

Hvad angår fremtiden forestiller han sig at arbejde kollektivt og bo i kollektiv sammen med sin kæreste, der også er tilknyttet miljøet. Han vil gerne have børn.

Marion

Marion er 24 år og har været i det autonome miljø i ca. otte år. Hendes mor er uddannet laborant men arbejder nu i omsorgssektoren. Faren er ufaglært og arbejder også i omsorgssektoren.

Marion har taget en Hf-eksamen og arbejder på nuværende tidspunkt som uddannet journalist på Tv-stop. Hun forestiller sig ikke at hun, på noget tidspunkt, forlader det autonome miljø.

Josephine

Josephine er 22 år og har været i det autonome miljø i ca. fire år. Hendes mor er uddannet sygeplejerske og hendes far er fysioterapeut.

Josephine er på nuværende tidspunkt ved at tage en Hf-eksamen og har planer om at videreuddanne sig til sygeplejerske.

3.2. Sekundære interviewpersoner

Kalle Birck-Madsen

Kalle Birck-Madsen er uddannet psykolog og er initiativtager til og leder af Gaderummet. Gaderummet er en videreudvikling af Regnbuen, som er en psykologisk rådgivning for unge, som starte-

de i 1985. Igennem sit arbejde med blandt andet de unge autonome på Nørrebro, har han et stort kendskab til miljøet.

Poul Lind

Poul Lind er politiinspektør på Bellahøj, Station 3, som dækker Nørrebro-området. Det er denne station der er ansvarlig for dækningen af demonstrationer og aktioner på Nørrebro.

Per Ramsdal

Per Ramsdal er ungdomspræst ved Brorsons kirken på Nørrebro. Han har været uddannet præst i to år. Han har tidligere, i forbindelse med trusler om lukning af Ungdomshuset, støttet den autonome bevægelse i deres modstand.

Gudmund Jonsen og Lone Fich

Gudmund Jonsen og Lone Fich arbejder som sagsbehandlere i serviceteamet i undergruppen længe-revarende ydelser for Københavns Kommunes familie- og arbejdsmarkedsforvaltning, lokalcenter Nørrebro. De har kontakt til det autonome miljø i forbindelse med aktivering.

4. Hovedanalyse

Man kan i en vis udstrækning se vores hovedanalyse som båret af et "før", et "nu" og et "efterfølgende". Analysens første del beskæftiger sig nemlig med de unges indgang til det autonome miljø, samt med den baggrund, som de tog afsæt i, da de fik deres indgang. Analysens anden del beskæftiger sig med de unges tilhørsforhold til gruppen - sådan som det tegner sig i forhold til gruppedynamik, regler, roller og mønstre. Og endelig analysens tredje del, der beskæftiger sig med specifikke konsekvenser og sociale problemer, som følger af de unges tilhørsforhold til miljøet. Dette "før" (indgangen), "nu" (tilhørsforhold) og "efterfølgende" (konsekvenser) danner således en forståelsesramme, som kan være nyttig som indgang til analysen.

4.1. Baggrund og motivation for at gå ind i det autonome miljø

I denne første del af analysen vil vi belyse de unges indgang til det autonome miljø - deres baggrund, som de tager afsæt i, og deres motivation. Vi ønsker at belyse, hvor integreret valget af fællesskabet er med valget af ideologi, samt de specifikke tilgangsvinkler som de unge har haft til miljøet. Endelig ønsker vi også at belyse, om tilvalget af tilhørsforhold også implicerer et fravalg.

4.1.1. Netværk og sociale relationer

Den udvidede teknokratisering i det senmoderne samfund griber omfattende ind i livsområderne og skaber en større afstand mellem individerne. Det teknologiske og økonomiske fremskridt har betydet en afgørende spaltning mellem arbejde og familieliv, mellem arbejde og fritid³⁷. Også Giddens påpeger segmenteringen og forskelligartetheden af livsområderne i senmoderniteten³⁸. Årsagen er, at det kapitalistiske fremskridt har været opprioriteret i forhold til de sociale relationers udvikling. Ifølge Mørch medfører denne proces, at den udvikling og de kompetencer de unge skal opnå i ungdomsrummet, er for fokuseret mod opretholdelsen af det kapitalistiske samfund, i stedet for at omhandle personlig udvikling. Den socio-økonomiske udvikling har dermed ført frem til en aftraditionisering og en nedprioritering af udviklingen af sociale kompetencer. For de unges vedkommende

³⁷ Ambivalens og mangfoldighed, s. 237.

³⁸ Modernitet og selvidentitet, s. 102.

kommer opløsningen af traditionerne særligt til udtryk i, at forældregenerationens rolle som formidlere af tradition, ikke har samme autoritet som tidligere. Viden og sekundære erfaringer er blevet en almentilgængelig faktor, hvilket betyder endnu en degradering af forældregenerationens autoritet.

Claus (angående forholdet til sin mor): "Det har hun accepteret. Jeg snakkede ikke med hende et år, fordi hun ikke gad at acceptere det. Så ringede hun og sagde, at det måtte hun så acceptere – det har hun så gjort. Hun må acceptere hvem jeg er, har jeg sagt til hende, ellers...Jeg gider ikke at snakke med mennesker, der ikke accepterer mig. Så er jeg sgu ligeglad om det er mine forældre eller det er andre mennesker."

Daniel (angående farens syn på hans politiske engagement): "Så har vi diskuteret en masse, men det er ligesom om det er kommet...altså jeg kan ikke huske hvornår...det blev også hurtigt sådan at vi aldrig kunne blive enige. Og så har vi ikke rigtigt diskuteret politik siden....lige siden faktisk. Jeg snakker lidt med min mor om generelle politiske spørgsmål, men ikke med min far."

Disse to citater underbygger teoriens tanker omkring overlevering af viden og værdier. Citaterne giver samtidig udtryk for en holdningsmæssig løsrivelse fra den familiemæssige baggrund.

Ziehe beskriver, hvordan magtbalancen mellem forældre og deres børn forskydes. Deres erfaringsmæssige grundlag kan ikke benyttes af den unge, da det dynamiske samfund forandrer sig dag for dag, og viden hurtig forældes. Forældrene kan ikke benytte referencer fra deres fortid, da udviklingen har medført, at der er få lighedstræk med den virkelighed, den unge lever i. Det der bliver det endelige gyldighedskriterium i den unges omgang med den voksnes viden og erfaringer, er dennes kompetence som den opleves her og nu.

På trods af nedprioriteringen af udviklingen af sociale kompetencer og opløsningen af fælles værdigrundlag i det brede samfund, spiller et klart defineret værdisæt eller moralkodeks en central rolle i forbindelse med valg af gruppetilhørsforhold³⁹. I vores interviews med de autonome er der tydelige eksempler på behovet for fælles værdiorientering i forhold til de kammeratlige relationer. Derudover viser citaterne en afstandtagen til tidligere netværk på denne baggrund:

Michael (angående netværk): "...min berøringsflade er blevet snævret ind, og på den måde er det sådan...øhh...altså min sociale berøringsflade, det er mest folk som beskæftiger sig med det samme eller noget tilsvarende af forskellig art og har en venstreorienteret omgangskreds. Det er ikke alle der er militante antifascister, men ...øhh...hvad skal man sige...omvendt er det meget få venner og bekendte jeg har, som jeg har set regelmæssigt, som ikke på den måde er engageret politisk."

Daniel: "Jeg tror det der tiltrak mig var hele den alternative måde at tænke på. Frem for den provinsby hvor jeg altid har været...følt at jeg altid har stået rimeligt alene med mine synspunkter. Så var det rart at komme over og møde nogle andre, der måske også havde nogle mere radikale synspunkter end jeg.(...) det er ikke kriterium for hvem jeg vil have som bekendte og hvem jeg omgås som venner, at de er politiske. Men det er svært. Det har ikke rigtigt lykkedes for mig endnu, kan man sige."

4.1.2. Værdier og social baggrund

Forældrenes og det traditionelle samfunds autoritetssvækkelse skal ses i lyset af den før omtalte udvidede mulighedshorisont. Samtidig med skellet mellem forældre og unge er der opstået et meningsproblem, idet at bemægtige sig en social opstigen og materiel formue ikke som tidligere er ensbetydende med et meningsfuldt liv. I velfærdssamfundet har alle lige ret til at få dækket elementære økonomiske behov og derved mener Ziehe, at mangel på penge, varer og tjenesteydelser er en overstået epoke. Ud fra den betragtning er der opstået behov der overstiger ønsker inden for de materielle kategorier, og som er slået kraftigt igennem i senmoderniteten. Dette drejer sig om ønsker om at generobre dagligdagstemaer som "...suveræniteten over tiden, selvbestemt rumtilegnelse, me-

³⁹ Ambivalens og mangfoldighed, s. 28.

ningsfuldt arbejde, tilfredsstillende kommunikation, tryghed, fremtidsperspektiver, autensitet og intensitet"⁴⁰. Dette er områder hvor der opleves en ny form for mangelsituation og netop den situation betegner Ziehe med udtrykket "Gammel Kultur og Ny mangel"⁴¹. Længsel efter netop denne type værdier er et gennemgående træk i vores interviews:

Marion og Josephine (angående værdier): *"Vi prøver at skabe et helt andet værdisæt. I resten af samfundet er værdierne møntet på, ser du godt ud, har du et fedt job, en fed tøjsmag eller et eller andet, ik'. Hvor vi siger: Ok, dine handlinger betyder også noget, dine tanker, dine ideer betyder også noget.(...)samfundets måde at bygge folks identitet på, det handler bare om nogle meget snævre ting, ik'. Du skal klare dig godt i skolen, du skal bare have en karriere. Det handler om sådan nogle individuelle ting, meget meget individuelle ting. Du skal klare dig selv, og hvis du ikke kan det så er det bare synd. Så er du kasseret."*

Værdier kommer til udtryk på et mere abstrakt samfundsperspektiv, men også i de autonomes konkrete måde at indrette deres hverdag på. Her refererer vi til, at flertallet af vores interviewpersoner bor kollektivt:

Thor (angående værdier ved en kollektiv boform): *"Ligesom det der med det, der ligger i det, at man kommer hjem til nogle andre mennesker, som måske ikke alle sammen har et overskud, men det, at man alle sammen er der, det giver et eller andet overskud. Man kan snakke en masse situationer igennem, man har nogle mennesker som gider at snakke nogle situationer igennem (...) det giver enormt meget. Det kan jeg se på min tilværelse, da jeg boede alene, til jeg flyttede ind her. Det har medført en ...øhh...dybest set større glæde over en hel masse ting og ting man ikke skal bære alene. Der er en masse mennesker til at bære, og man føler, at det man gør i hverdagen, det gør man ikke bare for sig selv, men man gør det for en masse mennesker, og det betyder enormt meget. Det giver helt klart et overskud og det giver også helt klart en større kærlighed til andre mennesker."*

Disse citater er eksempler på ovenstående teorier berettigelse. Men i denne sammenhæng er de interviewede personers baggrund også værd at nævne som en faktor, der kan have indflydelse. Som Ziehe og Mørch også påpeger, opstår de nye værdier trods alt på et grundlag af værdier, der er dybt integrerede via opvæksten. Som vi erfarede hos flertallet af netop de personer vi interviewede, er deres opvækst, efter deres egne ord, præget af et humanistiske menneskesyn:

Michael: *"God, tryk, harmonisk barndom."*

Thor: *"Relativt fri efter de pædagogiske principper, tror jeg rent faktisk."*

Annemette: *"Jeg er vokset op i en kernefamilie(...)Jeg har fået lov til mange ting og stadigvæk været i nogle rammer, så der er blevet taget stilling til det jeg gjorde. Altså det har været løse rammer, men stadigvæk fået lov til at ytre mig og have en holdning, det har været rigtigt godt."*

Daniel: *"Min mor har altid sagt at det vigtigste var at være gode ved hinanden og sådan noget. Og gjort meget ud af at...sådan...kærlighed og man skulle være søde ved andre mennesker og passe på hinanden. Det var vigtigt."*

Anders: *"Medmenneskelig, måske(...) Jeg har bare haft en opdragelse, der gik ud på at bare være søde og rare ved andre mennesker."*

Vi tillader os at kalde essensen af de beskrevne værdier i citaterne for udprægede bløde og feminine, som er en kontrast til den følelsesmæssige kulde, der kan opleves som påtrængende i det omgivende samfund. Det knytter vi endvidere til det faktum at de fleste er fra en baggrund, der socialt hører til mellemlaget. Forældrene har typisk erhverv inden for den sociale sektor og deres politiske orientering findes omkring midten med en hældning mod venstrefløj. I denne forbindelse vil vi

⁴⁰ Ny ungdom og usædvanlige læreprocesser, s. 236-237.

⁴¹ Ny ungdom og usædvanlige læreprocesser, s. 240-241.

henvise til Minervakortet⁴² hvor forældregruppens livsstil befinder sig omkring idealismepolen. I det autonome miljø finder de unge en styrkelse af de humanistiske værdier. Den del af de interviewede personer, vi netop har citeret, har denne baggrund som fællestræk. Derudover findes der også en gruppe af de unge i miljøet, der er opvokset under belastende familiære forhold:

Claus: *"Jeg har altid været alene. Som lille...min mor har altid været på arbejde, så jeg kunne passe mig selv."*

Paw: *"Min far og jeg kunne ikke finde ud af andet end at slås sammen (...) Han har tævet mig."*

Dette viser en variation af familiær baggrund og derfor kan der ikke opstilles en idealtypisk opvækst for de autonome. Størstedelen af de interviewede har søgt en videreførelse af forældrenes grundlæggende ideologiske (humanistiske) værdier, mens det for den anden del ikke så meget er det ideologiske men er fællesskabet, der er det tiltrækkende aspekt ved det autonome miljø. Ziehe beskriver at der kan findes to typer unge inden for subkulturelle miljøer – en ressourcestærk og resourcesvag gruppe. Der findes repræsentanter for begge typer inden for det autonome miljø. Den ressourcestærke gruppe har styrke til bevidst at beslutte sig for at indgå i det pågældende miljø og overskud til at være skabende af deres egne tydnings- og vurderingskriterier. I kontrast til denne gruppe findes den resourcesvage gruppe, som ses som underlagt en forskydning af den socio-økonomiske kontekst, der indebærer direkte og varig materiel krise. Ziehe betegner gruppen som værende uden tydnings- eller beslutningsrum. Tilknytningen til miljøet bliver således et resultat af funktionel tvang og dermed et spørgsmål om fysisk, psykisk og social overlevelse⁴³.

Kalle Birck-Madsen (psykolog og initiativtager til Gaderummet): *"...det er typisk ikke et frivilligt valg, hvis man skulle vælge at blive politisk aktiv. Jeg oplever ikke, at det er et frivilligt valg. Det er en tvang mennesket sættes i som de så reagere på. Enten ved at bryde sammen eller tage sig sammen. Gruppen kan deles i to. Enten dem vi kan kalde alternative unge. Det er nogle der har ressourcerne, nogle der kommer fra noget og ikke synes at samfundet er så koldt. Eller unge der er fattigrøve eller kommer fra splittede familier. Der er sådan de to rekrutteringssteder man kommer fra."*

4.1.3. Indfaldsvinkler til miljøet

Det forgående leder frem til en belysning af de forskellige indfaldsvinkler til miljøet. I de kommende citater vil vi vise tre typiske, men meget forskellige, eksempler på hvordan kontakten til miljøet er opstået:

Claus: *"Jeg har hørt musikken før og så videre...jeg hørte jo hiphop musik og alt sådan noget. Det var naturligt at jeg havnede her. Det havde jeg gjort før eller siden."*

Michael: *"En af mine venner flyttede i et kollektiv, der på det tidspunkt definerede sig som autonomt. Så lærte jeg nogle folk at kende dér, lærte deres holdninger at kende og diskuterede med dem og så videre, og var med til nogle ting, altså hvad skal man sige, så tog det ene det andet.(...)Så det var en social indfaldsvinkel."*

Thor: *"...jeg startede med at opsøge nogle forum, hvor der var nogle mennesker som lavede dette her stykke fascinerende arbejde med at interessere sig aktivt for andre mennesker(...)Ja, altså aktive i forhold til nogle ting, som betød et eller andet i stedet for at bare være sig selv på den måde..."*

Ziehe beskæftiger sig med analyse af unges måder at forholde sig til deres samtid på ved at definere de orienteringsforsøg, der tidligere er omtalt i kapitlet angående hans overordnede teorier. Denne teori har vi valgt at gøre central i forbindelse med analysen af hvilke behov, der søges tilfredsstillet i de unges valg af tilhørsforhold til det autonome miljø. Det specifikke orienteringsforsøg, der synes

⁴² Se bilag 6: Minervakortet fra Sociologi og modernitet, s. 95.

⁴³ Ambivalens og mangfoldighed, s. 28-30.

at udkrystallisere sig klarest, er subjektiveringen⁴⁴. Længslen efter nærhed og intimitet med de sociale relationer fremgår i alle vores interviews. Ufortolket fremgår de konkret i den kollektive boform og prioriteringen af det empatiske fællesskab som noget særdeles væsentligt:

Thor: *"Dem jeg bor sammen med nu, det er min familie."*

Marion: *"...netop ved så...hvad kan man sige...fremelske det her behov for at bo i kollektiv, og altså være organiseret i en gruppe, gør, at du lukker op for andre mennesker og forholder dig til dem og have nære relationer med andre(...)jeg kan jo ikke have en depression i kollektivet uden nogen opdager det, det håber jeg da ikke ..."*

Subjektiveringen som orienteringsforsøg har gode vilkår ud fra det faktum, at miljøet er fragmenteret i forskellige undergrupperinger med forskellige politiske fokuspunkter som foreksempel Revolutionære Feminister, By-økologisk Aktion og så videre. Disse udgør mindre og mere overskuelige sammenhænge og enheder og den eftersøgte nærhed er på den måde opnåelig. Det følelsesmæssige gyldighedskriterium fremgår ved den afstandtagen, der viser sig ved den ideologiske fordømmelse af materielle værdier og gængse statussymboler. Ziehe taler også om en stemningsmæssig følsomhed, der opstår i forlængelse af subjektiveringen, som består i en længsel efter emotionalisering af de situationer, man befinder sig i⁴⁵:

Thor: *"Ja, dårlig stil kan være mange ting. Det kan være hvis man er irriteret eller hvis man går rundt og vrisser af de andre og sådan. Så kan det være meget rart lige at sige: Det kan godt være at du er irriteret men kan du ikke lige tænke over hvordan du formulerer dig."*

Michael: *"...for mændenes vedkommende prøver vi at arbejde med det faktum, at mænd som regel fylder meget i blandede selskaber og dominerer og sådan nogle ting ik'. Vi prøver at diskutere og i høj grad at give plads til kvinder, så det sociale samvær og det politiske samvær bliver mere ligeværdigt. For eksempel kan man sige, at (...) blondinevittigheder og den slags ikke er det mest velseste."*

I forbindelse med orienteringsforsøg vil vi pege på ontologiseringen som endnu en tendens, men vel at mærke ikke så udtalt som subjektiveringen. Det ahistoriske i denne sammenhæng kan udledes af de autonomes tro på det ideologiske og fundamentalistiske som meningsgivende i deres liv og hverdag. I dette forsøg på at orientere sig er det ikke kun angsten for "kulden", der er central, men en søgen efter mening med tilværelsen⁴⁶.

Thor: *"Marx har formuleret nødvendigheden af et menneskeligt fællesskab, som fungerer på nogle menneskelige fælles interesser og...øhh, hvad skal man sige...at dem, som man har de fælles interesser med...at forsøge at opdyrke det fællesskab som ligger dybt, dybt i mennesker, uanset om man er rig eller fattig, Det er jo sådan set bare en tanke fra dengang, som man stadigvæk holder fast i."*

Michael: *"Der er nogle grundlæggende værdier, vi er enige om. Det er ligesom det vi handler ud fra, og værdier er frihed, lighed og solidaritet for at stille det firkantet op. Det er det, der er plattformen."*

Daniel: *"...i og med at det er politisk, er det også noget med den måde, man lever sit liv på. Så kan man sige, at det er ens liv man er fælles om og hinandens liv man er fælles om."*

Anders: *"Jeg vil godt have at de ting jeg laver giver mening. Jeg vil gerne have, at de ting jeg laver, er der flest mennesker, der forstår, hvorfor jeg gør."*

Afa's manifest: *"Folket og kun folket er drivkraft i skabelsen af verdenshistorien. Al magt til folket!"⁴⁷.*

Af disse citater fremgår de autonomes behov for meningsfuldhed på det individuelle plan og i relation til omverdenen. Dette underbygges af Mørchs forståelse af subjektivitet. Det er for den unge, i det senmoderne samfund, ikke nok blot at tænke på sig selv, men også reflektivt over sig selv. De skal definere deres handlinger og hvilke betydninger disse har for det brede perspektiv og ikke blot i

⁴⁴ Ambivalens og mangfoldighed, s. 19 og 148.

⁴⁵ Ny ungdom og usædvanlige læreprocesser, s. 32.

⁴⁶ Ambivalens og mangfoldighed, s. 19 og 148.

⁴⁷ Se bilag 4: AFAs Manifest.

forhold til sig selv som subjekt ⁴⁸. For en stor del af de interviewede viser denne metabevindsthed sig ved deres udviklede analytiske tilgang til deres egne og fællesskabets motiver og handlinger.

De autonome ønsker igennem livsstil at reaktualisere ideen om "Das Ganze Haus" som Ziehe nævner som en flere tusind år gammel livsform ⁴⁹. Med denne livsform menes ideen om et selvforsynende miljø. En form for miniaturesamfund i det omkransende samfund, der tilstræbes at fungere efter et princip om at benytte hinandens ressourcer og faglige kompetencer på en ikke-økonomisk basis. Alle de interviewede har klare intentioner om at bruge den uddannelse, de er i gang med eller forestiller sig at påbegynde på et tidspunkt, inden for det autonome miljøes egne rammer.

De følgende citater udtrykker de autonomes ideal om en selvforsynende livsform, idet de taler om deres fremtidsforestillinger:

Thor: *"Jeg har et liv som jeg er tilfreds med, og hvor jeg udfylder en plads for nogle andre. Det kan sagtens være i Danmark, og det kan være en eller anden smart virksomhedsform, jeg finder på, og opretter et håndværkerkooperativ. Det ville være en rigtig fed måde at arbejde og leve på og så videre. Og tjene penge til hinanden på en måde hvor vi køber og sælger arbejdskraft til hinanden på en måde, som vi kan stå inde for."*

Michael: *"Og så tror jeg at jeg bor i kollektiv med min kæreste og mine børn og sammen med nogle andre børnefamilier, men i et kollektiv. Og arbejder i en kollektiv virksomhed som jeg er med til at drive sammen med de andre, der er med. Det handler om at have det godt og lave noget meningsfyldt og ikke blive rig eller skabe sig en karriere."*

Anders: *"...flere og flere begynder i modsætning til det borgerlige samfund og det borgerlige arbejdsmarked, at skabe vores egne arbejdspladser i form af...det kan være lige fra...inden for IT foreksempel ... Altså rent kommercielt men hvor vores egen struktur fungerer. På en anden måde end i et traditionelt firma.(...) Vi laver jo så mange af de ting, så hvorfor ikke lave det på en måde hvor man kan leve af det."*

Mens de ovennævnte citater viser et positivt og idealistisk fremtidssyn, findes der, hos den ressourcetsvage gruppe, omvendt et manglende overblik til at se deres liv i et fremtidsperspektiv:

Claus (angående sin fremtid om ti år): *"Om ti år? Det kan jeg slet ikke...det ved jeg ikke. Det kan jeg slet ikke sige, altså. Om ti år, altså! Det er fanme lang tid."*

Interviewer: *"Fem år så?"*

Claus: *"Det ved jeg heller ikke! Fem år, altså, det er...(...)Jeg lever min dag en dag af gangen. Jeg lever sgu ikke min dag om ti år."*

4.1.4. Delkonklusion

På baggrund af vores analyse kan man udlede, at der er forskellige motiver for at opsøge og være tilknyttet det autonome miljø. Deraf følger en naturlig opdeling af vores interviewpersoner i to grupperinger, som vi tidligere har kaldt den ressourcestærke og den ressourcetsvage.

Når vi taler om den ressourcestærke gruppe er der tale om en gruppe, for hvem ideologien er afgørende. Denne gruppe er meget bevidst om det ideologiske indhold i bevægelsen. De ønsker at medvirke til en ændring af samfundet og det er dette mål, der holder dem sammen i et fællesskab. Lighedstræk i gruppen er deres generelt identiske sociale- og værdimæssige baggrund og relativt positive forhold og indstilling til deres familie. Som vi er inde på i analysen, tyder det på, at denne gruppe opnår en stilisering af de humanistiske værdier, som de er blevet præget med gennem opvæksten. Ideologien og de enkeltes personlighedstype bærer præg af en udviklet social bevidsthed. Ønsket om at forandre og forbedre miljøet og menneskers vilkår, såvel på det nære som det globale

---

⁴⁸ At lære at være ung, s. 30.

⁴⁹ Ambivalens og mangfoldighed, s. 237.

plan, er gennemtrængende. Dette bevirker samtidig en følsomhed overfor samfundsmæssige begivenheder hvor menneskelige forhold forringes.

Som Kalle Birck-Madsen beskriver det i et af citaterne i analysen, så tror han ikke at nogen frivilligt bliver politisk aktive. Det kan være en hård konklusion, men samtidigt belyser det også de eventuelle svagheder hos de personer i miljøet, der ved første indtryk synes stærke. Det kan diskuteres om den såkaldte ressourcestærke del af miljøet har foretaget et frivilligt valg. Er det ikke et forsvar mod samfundet, som en teknokratiserende magt, der opsluger privatsfæren? Er det en form for frivillig tvang – måske en ideologisk tvang, fordi der ikke er forståelse for deres grundlæggende værdier i det senmoderne samfund? Med ideologisk tvang mener vi indirekte tvungen afstandtagen til de herskende værdier i samfundet som følge af deres idealistiske forestillinger og drømme om en ”verden i harmoni”.

Umiddelbart tyder gruppen på at bestå af individer med personligt overskud, men på samme tid udsætter de sig for en stor emotionel belastning, idet de forholder sig i så udpræget grad til andre mennesker. I den ressourcestærke gruppe er der en faktor, der træder tydeligt frem i alle interviewene og det drejer sig om en streng politisk korrekthed. Den politiske korrekthed tegner nogle klare grænser for, hvad der kan accepteres hos medlemmer af miljøet. Retningslinierne for den politiske korrekthed udtrykkes i en tanke om konsekvent ligestilling og solidaritet, hvilket medfører en social kontrol af miljøets medlemmer. Ikke alle i miljøet magter at leve op til den politiske korrekthed og der skabes på denne baggrund en "elite". Der er dermed en gruppe, der frasorteres og derfor ikke oplever idealet om solidaritet og "plads til de svage" inden for miljøets egne rammer.

Den frasorterede gruppe af autonome er den, vi betegner som de ressource svage. Med dette mener vi gruppen af autonome, der er socialt belastede og har problematiske familiære forhold - sådan som vi har mødt dem i Gaderummet. For denne gruppe er det ikke ideologien, der er central, men måske nærmere fællesskabet, der er det primære. Gruppen udgør en form for fattigdomskultur inden for miljøet. Fattigdomskulturen udgøres af en gruppe for hvem basale behov, som et sted at sove, mad og frirum til at være accepteret, bliver den primære årsag til at opsøge miljøet. Det drejer sig, firkantet sagt, om fysisk, psykisk og social overlevelse her og nu. De er faldet igennem det sociale systems sikkerhedsnet, idet de ikke magter at leve op til de krav, der stilles til kontanthjælpsmodtagere. Som en naturlig følge heraf, er det svært for de enkelte at se sig selv i et positivt fremtidsperspektiv. I det autonome miljø finder de et fællesskab med ligestillede, men er isoleret fra den ressourcestærke gruppe. Det, der definerer denne gruppe som autonome, er deres deltagelse i aktioner og demonstrationer. De vedkender sig at være systemkritiske, men har ikke evner eller overskud til at formulere ideologiske tanker. På trods af, eller måske på grund af, sociale og psykiske belastninger, formår denne gruppe at skabe et solidarisk fællesskab med plads til svagheder og afvigelser.

Afsluttende har vi en bemærkning til vores karakteristik af de to polariserede grupper der, efter vores mening, udgør grænserne i miljøet. Vi vil pointere, ved benævnelse af grupperne som henholdsvis ressourcestærk og ressource svag, at dette ikke er ensbetydende med, at vi ser den førstnævnte gruppe som udelukkende stærk og modsat ikke den anden som udelukkende svag. Der er blot tale om styrker og svagheder i forskellige kontekster.

Den følgende model har vi opstillet med formål at gøre de to gruppers karakteristika, samt de overordnede årsager til tilhørsforhold i det autonome miljø, overskuelige.

De to poler i det autonome miljø

Humanistiske opdragelsesprincipper	Omsorgssvigt
Under uddannelse	Arbejdsløshed og aktivering

Ideologi	Fællesskab
Positivt fremtidssyn i forhold til eget individ	Negativt fremtidssyn i forhold til eget individ
Ressourceoverskud	Ressourcesvag
Ønske om en bedre verden i et globalt perspektiv	Egne basale behov ønskes dækket
Høj status i miljøet	Lav status i miljøet
Ideologisk tvang	Funktionel tvang

4.2. Selvopfattelse og fællesskab i det autonome miljø

I denne anden del af analysen vil vi undersøge, hvilken betydning gruppetilhørsforholdet har for de unge. Herunder vil vi kigge på miljøet, de forskellige grupperinger og på de ressourcer, der anses som nødvendige i forholdet til gruppen. Vi vil desuden se på gruppedynamikken via de normer, regler, roller og mønstre, der træder frem.

4.2.1. Fællesskabets betydning for individets selvidentitet.

Som indgang til vores analyse af, hvordan interviewpersonerne svarer på, hvilken betydning tilhørsforholdet til miljøet har for deres egen følelse af at "være noget", vil det være passende at beskrive Anthony Giddens forklaring på, hvordan selvidentitet dannes i det senmoderne samfund.

Når Giddens beskriver dannelsen af selvidentitet som reflektiv, hænger det sammen med, at han mener, at et livsforløb eller en identitet ikke som tidligere på forhånd er tilrettelagt ud fra hvor, af hvem og i hvilken sammenhæng, man er blevet født. Man er til en vis grad selv ansvarlig for og arkitekt for, hvordan livsbanen kommer til at forløbe. Individet har sit eget (refleksive) valg som udgangspunkt til det næste skridt i tilværelsen - "i fortællingen om sig selv". Selvidentitet er et udtryk for individets tolkning af sin egen biografi, som løbende udvikles i forhold til konsekvenserne af de valg, der træffes.

Et væsentligt element for, at individet kan udvikle sin selvidentitet, er den ontologiske sikkerhed. Hermed menes den sikkerhed for, at de valg individet træffer har en mening i den virkelighed, de bliver truffet i. Der er tale om to niveauer: opnåelse af selv værdsfølelse og undgåelse af angst.

I det følgende vil vi forsøge at beskrive, hvordan fællesskabet opleves af interviewpersonerne.

Marion : "Og vi prøver at skabe et helt andet værdisæt – i resten af samfundet er værdierne møntet på, ser du godt ud , har du et fedt job, en fed tøjsmag ...et eller andet ikk'. Hvor vi siger ok, dine handlinger betyder sgu også noget, dine tanker, dine ideer betyder også noget"

Daniel : "Men i og med det politiske er det også noget med den måde, man lever sit liv på. Så kan man sige, at det er ens liv man er fælles om og hinandens liv, man er fælles om"

Michael : "AFA er nok bygget op af en række venskaber sådan på kryds og tværs. Som er det, der nok er grundlaget eller sådan, hvad skal man sige, det sociale fundament for det hele, for hele konstruktionen"

Claus : "Det giver, så man ikke er så ensom. Det gør vel så mange ting. Man støtter jo hinanden og står bag hinanden."

Her ses en tydelig markering af fællesskabets betydning. Dette illustrerer en generel holdning i det autonome miljø. Som tidligere nævnt bor en stor del af de interviewede i kollektiv. Marions afstandstagen fra de, i samfundet tilrettelagte, værdier, antyder et forbehold for den individualistiske udvikling. Hun understreger her, at de værdier, der er væsentlige i miljøet er anderledes end samfundets værdier i øvrigt. Det er væsentlig for hende at blive set og anerkendt som den hun er.

4.2.2. Individualisering

Den senmoderne kultur er ifølge Ziehe karakteriseret af det brede udbud af livsstilstilbud og den enkeltes valg af livsstil og kulturelle tilhørsforhold, som i stigende grad har en påvirkning på individets selvforståelse. Dette er ifølge Ziehe et eksempel på den individualisering, der præger senmoderniteten og som til stadighed synes at have en større og større betydning i forhold til individets ageren.

Mørch ser en dobbelthed i kravet om individualisering. Han mener, at ungdomslivet er en kvalificeret ramme for udviklingen af individualitet, men at den samtidigt differentierer de unge. Nogle falder fra, fordi de ikke kan bruge ungdomslivets tilbud, eller fordi de ikke kan leve op til kravene. Dette kan give sig udslag i, at de enten trækker sig tilbage i isolation eller, at de vægter den sociale ungdomsgruppe⁵⁰.

Marion : *"Folk de ... altså det hele, samfundets måde at bygge folks identitet på, handler bare om nogle meget snævre ting ikk'. Du skal bare klare dig godt i skolen, du skal bare ha' en karriere. Det handler om sådan nogle individuelle ting, meget meget individuelle ting. Du skal klare dig selv, og hvis du ikke kan det, så er det bare synd, så er du kasseret." (...) "Men netop ved så at fremelske det her behov for at bo i kollektiv, og altså være organiseret i en gruppe, gør at du lukker op. Altså, du er nødt til at lukke op for andre mennesker og forholde dig til dem og ha' nære relationer med andre."*

Daniel : *"De unge synes ikke, at de har noget at gøre oprør imod. Det er fordi, at de forholder sig til sig selv og deres nærmeste omgivelser. Så hvad kan man sige, vi har det godt, men vi er også meget individualistisk præget. Hvis der var sådan en lidt mere social måde at kigge hinanden og samfundet på – også blandt unge, så tror jeg, at der ville være flere holdninger blandt de unge" (...) "Jeg savner bare at få den sociale dimension med, den solidariske dimension med."*

De interviewede tager afstand fra ungdommens øgede krav og udfoldelse af individualisering, hvilket afspejles i deres valg af livsstil, som giver sig udtryk i den kollektive boform og fællesskabets unikke betydning.

Ziehe betegner den kulturelle frisættelse som en opløsning af traditionerne, der synes at præge vores tid. Dette skal dog ikke forstås sådan, at det enkelte individ er blevet friere. Det beskriver snarere en udvidelse af, hvad man forventer, drømmer om og længes efter i sit eget liv også selvom det ikke kan opnås i det virkelige liv. Samtidig med denne belastning opstår der nogle berigende nye muligheder gennem frisættelsen. Identiteten erfares ikke længere som noget man overtager og hele livet lægges fast på.

Michael : *"For tre år siden, så valgte jeg mere med mit udseende at markere, hvor jeg hørte til. Der var det vigtigt også i forhold til identitet eller et eller andet ikk', med fjollet hår og ringe i hele hovedet."*

Daniel : *"Jeg har helt klart haft en mere punkagtig periode, hvis man kan sige det sådan. Med sorte militærbukser og sort hættetrøje og læderjakke og militærstøvler og alt sådan noget der."*

Michael og Daniel har skiftet udtryk. Deres identitet synes ikke længere at være afhængig af udseendet.

4.2.3. Selvbestemmelse

Mørch anser subjektivismen som en betingelse i det moderne ungdomsliv. Subjektivismen lægger op til, at verden skal tilrettelægges efter individets egne perspektiver og at man kan vælge til og fra efter egne behov⁵¹. Udviklingen af subjektivitet er således blevet en central faktor i ungdomslivet.

⁵⁰ At lære at være ung, s. 42-43.

⁵¹ At lære at være ung, s. 52.

Som ung skal man udover at skabe sin identitet, forstå verden og sin plads i den, for at opnå deltagelse i udformningen af samfundets og individets betingelser ⁵².

Anders : *"Altså...selvfølgelig...alle mennesker vil jo gerne have en eller anden form for bekræftelse og vil gerne fylde noget.. eller hvad skal man sige. Sådan tror jeg alle mennesker har det. På et eller andet sted vil man gerne have, at der alligevel er nogen, der lægger mærke til de ting, man gør."*

Thor: *"Det kan godt give en følelse af, at med nogen ting har det ikke den effekt, man godt kunne ønske sig. Men alligevel, så giver det en selvrespekt, at man har et indhold i livet. Et indhold, som jeg ikke tror, jeg ville have, hvis jeg ikke tog mig af nogle politiske problemstillinger. Jeg føler, at når jeg sidder og ser – omkring flygtningedebatten – normalt ville jeg sidde og blive tosset og blive hidsig, men nu er det lige meget, hvad de siger i pressen, for jeg er selv med til at gøre en forskel. Jeg gør mere end bare rense min samvittighed ved at stemme på Enhedslisten hvert fjerde år."*

Michael: *"Altså, hvad skal man sige, en personlig følelse af at have gjort noget, sådan have ydet noget, men også en følelse af at gøre det sammen med nogen, altså en fællesskabsfølelse og så igen i den personlige boldgade, en følelse af at overvinde sig selv, altså at gøre noget, som man risikerer noget ved..."*

Ovenstående citater belyser de interviewedes behov for at gøre noget. De tager aktivt del i deres liv og synes at give udtryk for en voldsom selvbestemmelse.

Den kvalificerede selvbestemmelse udvikles, ifølge Mørch, gennem den faglige og sociale kvalificering. Denne udvikles indenfor skolen, fritidslivet og i ungdomsgruppen. Kvalificeringen og udviklingen af selvbestemmelse sker på baggrund af individets egne personlige forudsætninger. De unge forholder sig aktivt til deres liv og bruger deres betingelser i ungdomslivet. Den kvalificerede selvbestemmelse udvikles således i sammenhæng med subjektiviteten.

Thor: *"Plus det giver en helt vild fornemmelse at gå til en demonstration og vide, at man står her i dag og man står og råber for et eller andet eller man råber mod et eller andet. En sjælden gang imellem får man denne her rush følelse, det er det samme, tror jeg, som en kristen får ved at stå og huje i kirken." (...)* " ... det der med, at det løber én koldt ned ad ryggen og man får et kæmpestort smil og vender sig mod sidekammeraten, man går i kæde med, og siger: "det er fedt det her", det giver altså noget og det er noget jeg ikke har oplevet før jeg blev politisk aktiv på den måde."

Thor giver udtryk for vigtigheden af at gøre noget, kæmpe mod nogen og gøre det sammen med nogen. Der er ingen tvivl om, at Thor er tilstede med hud og hår, når han tager del i det politiske arbejde og diskussionerne i det antifascistiske miljø. Han mener tydeligvis, at der her er tale om en ægte følelse af fællesskab. Og hans egen følelse af at betyde noget, hænger sammen med den måde han handler på i fællesskabet. Det synes at være en vigtig del af deres identitet at have en mening og gøre noget. Kalle Birck-Madsen siger:

"Fordi man kan jo ikke lave politik, hvis ikke man får mulighed for selv at præge det. Det gælder på alle niveauer i samfundet. Hvis ikke, at man kan være med til at præge problemerne, når de udvikler sig, så taber man sin motivation."

Michael: *"...Jeg tror også det er hårdt...øh, jeg er også bange for en dag at måtte erkende, at jeg ikke kan ... hvis det en dag skulle komme så vidt, at jeg må erkende, at jeg ikke kan lave politik mere, så ville det være ... jeg tror det ville være en hård sådan psykisk og følelsesmæssig proces at skulle omstille sig, erkende at være afskåret. Og jeg tror, at det der ville ske, var at, eller det kan man se, at mange begynder at lægge afstand, bortforklare sin fortid og sådan noget. Og det er jeg bange for..."*

Michael giver udtryk for en angst for at miste meningen i det han gør. Han referer til en oplevelse af, at andre har forladt miljøet og ikke vil konfronteres med den del af deres fortid. Imidlertid er han klar over, at det kan ske.

---

⁵² At lære at være ung, s. 30.

4.2.4. Tilliden i gruppen

Giddens mener, at det senmoderne menneskes bevidsthed består af to former for bevidsthed, praktisk bevidsthed og diskursiv bevidsthed. Den praktiske bevidsthed er de handlinger, vi foretager os. Det er ting, vi kender godt til og ikke behøver at forklare. I den diskursive bevidsthed er det nødvendigt at redegøre for sine handlinger - det giver mulighed for refleksion. Disse bevidstheder indfinder sig i den ontologiske sikkerhed, som især lægger sig op ad den praktiske bevidsthed, idet vi her forstår og føler tillid. Netop tillid er et vigtigt element i de autonomes hverdag og handlinger.

Følgende svarer på spørgsmålet, om de diskuterer deres synspunkter udenfor miljøet.

Anders: "Ja, det gør jeg med nogle få mennesker. Jeg gør det med min...noget af min familie. Jeg gør det med nogle kammerater jeg har udenfor miljøet. Ikke så meget mere, men før da gjorde jeg det. Efter jeg er blevet ældre, vil jeg hellere have...altså, det er meget svært hvis man først en gang har sagt det, så slipper man ikke af med det igen. Og tit føler man, at man skal stå til regnskab, forklare ting og hele tiden blive spurgt om ting."

Daniel: "Det er nærmest sådan overenskomstagtigt, at jeg ikke gider at snakke om det. Med hensyn til min familie, så ved de faktisk overhovedet ikke, hvad jeg går og laver. Det er jo et dobbeltliv i den forstand" (...) "Og det har været en beslutning...jeg har simpelthen ikke orket at fortælle dem det. Fordi jeg er meget uenig med min far rent politisk set og min mor vil ikke kunne forstå det, tror jeg. Hun vil blive ked af det" (...) "Det synes hun bare er forfærdeligt. Altså .. altså bryde loven .. det er virkeligt, virkeligt forfærdeligt. For dem tror jeg .. de ser det som et socialt problem. Og så tænker de, at de har fejlet. Jeg gider simpelthen ikke."

Michael: "*Der er nogle ting, jeg ikke vil kunne tale med nogen udenfor miljøet om for eksempel. Så det er klart, at hvis jeg skal hælde mit hjerte ud, så bliver det i hvert fald en, som jeg kan være fortrolig med uden at risikere andres sikkerhed eller et eller andet ikk'.*"

Citaterne afspejler en oplevelse af ikke at blive forstået i den verden, der eksisterer udenfor miljøet. Dette ses, hos samtlige vores interviewpersoner at give sig udslag i, at gruppen fremstår som en primærgruppe med nære indbyrdes relationer. Samtidig er der blandt de adspurgte en udpræget tendens til at have et relativt lille netværk udenfor miljøet, uden de tætte og nære følelser. Her ses familien også som mindre central for de unge.

Daniel udtrykker det sådan :

"Jeg har ikke brug for den forståelse, jeg har ikke brug for den...hvad kan man sige...jeg har ikke brug for at have den viden om, at jeg kan snakke med mine forældre om det. Det har jeg ikke brug for. Jeg ved, at jeg har et bagland at falde tilbage på altid. Så det har ikke nogen betydning for min livskvalitet om jeg kan fortælle det til mine forældre eller ej."

Thor siger: "Dem jeg bor sammen med nu, det er min familie."

4.2.5. Fællesskabet og de andre

Det moderne ungdomsliv er et ungdomsrum, som Mørch kalder det, hvori unges udviklingsmuligheder og krav er tilrettelagt. De unge skaber deres identitet ved anvendelsen af disse muligheder. Således anser han det for vigtigt at bruge ungdomslivet. At vende det brede ungdomsliv ryggen og centrere sin udvikling af selvopfattelse i ungdomsgruppen, ser Mørch som problematisk. Derved skabes en afhængighed af de andre unge i gruppen for udviklingen af identitet. Desuden er der en risiko for, at det tætte forhold i gruppen kan udvikle en opfattelse af, at andre mennesker udenfor gruppen bliver til de "fremmede".

Således kan man komme til at opfatte omverdenen som værende fjern fra sin egen verden. Deri kan ligge en opfattelse af omverdenens værdi som usynlig eller skadelig ⁵³.

---

⁵³ At lære at være ung, s. 51.

I det foregående har der allerede vist sig en tendens til en vægtning af ungdomsgruppen og dennes værdier og samtidig en vis afstandtagen fra det samfund, de eksisterer i. Dette vil vi forsøge at uddybe yderligere med flere citater.

Michael: *"På nogle måder er det sikkert stærkere, altså vi har oplevet nogle voldsomme ting sammen, for nu at få det til at lyde dramatisk ... men ... altså ...vi har nogle klart definerede fælles interesser ikk'" (...)* *"Men altså mere...måske en klar opfattelse af, at vi er i samme båd og at vi har nogle fjender."*

Daniel: *"Det gør os selvfølgelig...det knytter os stærkere sammen, når man på en eller anden måde føler, at man er en minoritetsgruppe. Det kan der ikke være nogen tvivl om. Vi føler på mange måder at...at vi alle sammen...at der er noget, der binder os sammen. Mange af os føler, at vi har tænkt en tanke længere." (...)* *"Altså, vi er en subkultur. Det vil jeg nok sige ja til. Vi er...ja det vil jeg nok sige at vi er...eller en modkultur er måske bedre. Og for nogen...er det samfund jo også...det er jo selvfølgelig vores...hele vores eksistensgrundlag. Hvis det havde været som vi var så...var det jo ikke...så havde vi jo ikke brug for at skabe den kultur...den subkultur, så var vi ikke nogen modkultur."*

Thor siger, i forbindelse med en snak om fremtiden:

"Det er først og fremmest for at få opfyldt sit interesseområde, som er helt personligt og egoistisk. På den anden side føler jeg, jeg kan stjæle en masse viden fra et lorte samfund og på den måde putte det igennem et filter og gøre det til noget godt. Jeg kan bruge det til at undervise i udlandet, hvilket jeg netop synes er enormt formålsfuldt. Jeg tager noget viden fra et rigt land og bringer det ud til et land, hvor alt, hvad jeg fortæller, er ny viden."

Dette belyser den af Mørch beskrevne faldgrube, der kan ligge i vægtningen af ungdomsgruppen. Således at de unge nok forholder sig til samfundsstrukturen, men fra en vis distance. Distancen til samfundet afspejles i dannelsen af deres egne normer og værdier, vi tidligere har været inde på. Daniel udtrykker det, i et tidligere anvendt citat, ved at han betragter miljøet som en subkultur eller en modkultur.

Vi vil prøve at se nærmere på, hvilke leveregler, der er væsentlige for individet i den daglige interaktion i fællesskabet.

Michael: *"Vi har jo ligesom prøvet at formulere, hvad man gør og hvad man ikke gør og det prøver vi jo at argumentere for politisk, fordi vores projekt er at finde en omgangsform, som ikke...som giver plads til så mange som muligt eller allerhelst til alle. Det vil så sige mænd og kvinder prøver vi at arbejde med, for mændenes vedkommende prøver vi at arbejde med det faktum, at mænd som regel fylder meget i blandede selskaber og dominerer og sådan nogle ting ikk', prøver vi at diskutere og i høj grad at give plads til kvinder, så det sociale samvær og det politiske samvær bliver mere ligeværdigt. For eksempel, så kan man sige at blondinevittigheder og den slags ikke det mest velseste. Det samme med klart racisme og hårde stoffer er bandlyst. Jeg ved ikke om det adskiller sig så meget, andet end at vi diskuterer tingene og det er klart, at hvis nogle bliver for kåde og lidt for morsomme i gåseøjne, så diskuterer man, om det nu også er så sjovt som vedkommende lige syntes i situationen, taget i betragtning, at det er humor på andres bekostning."*

Dette citat tydeliggør den politiske korrekthed, der er værdsat indenfor miljøet.

Og hvilke konsekvenser det har at tilsidesætte reglerne, eller hvilken form for justits man benytter i miljøet belyses i det følgende:

Marion: *"Altså hvis der er en der tæver sin kæreste, der har vi nogen gange benyttet os af at gi' folk karantæne i perioder"*

Michael: *"Så ville jeg komme til en kammeratsamtale, så ville de synes, jeg var ude på overdrevet."*

Thor: *"Og alle de her forskellige steder, hvor der ligger en kurs om, hvordan man opfører sig og man ikke opfører sig" (...)* *"Når man overtræder disse grænser uden at tage stilling, når man så bli-*

ver irettesat af de tilstedeværende, hvis det er en stil man normalt kører, så kan det blive taget op på diskussion i de forskellige forum, hvis det bliver nødvendigt omkring en eller anden person og det fungerer lidt som et selvbestaltet retsvæsen uden nogen fysisk magt bag. Andet end den magt, der siger, at hvis du overhovedet ikke kan opføre dig, så kan du ikke komme her, du skal ikke vise dig her mere og så vidt muligt vil du blive totalt socialt isoleret, vi gider aldrig mere se dig, nu har du kørt linen til ende. Der er foreksempel nogle få stykker, som ved at de ikke skal vise sig her i huset fordi de har opført sig dårligt og de har gået imod vores beslutninger." (...) "Ja, det er selvsjuttits. Sådan lidt domstolsagtigt." (...) "Altså til eksempel, hvis jeg sad og så pornofilm på mit værelse og en af pigerne kom ind så skulle jeg nok ikke regne med nogensinde at kunne blive populær i huset mere. Netop i den udstrækning så viser det noget om min indstilling til tilværelsen og jeg ville nok ikke kunne bo her mere."

Vi spørger Daniel om de uskrevne regler giver tryghed.

Daniel : "Helt klart. Det er helt klart en tryghed, ja."

Der er her udtryk for, at individet i vores gruppe har adopteret en livsstil med et sæt af regler, der nok er uskrevne men dog er eksplicit udtrykt. Refleksionen er her fremmet ved, at man når man "kører dårlig stil" bliver afkrævet en forklaring og er altså nødt til verbalt at fortælle hvorfor på næste mandagsmøde. Der gives her mulighed for at ændre sin stil og adfærd fremover og dermed også øge sine kompetencer til at agere sikkert i sit sociale miljø. Med kompetencer menes her de færdigheder, det være sig formelle eller praktiske, der erhverves gennem livet eller simpelthen "livskompetence".

På spørgsmålet: "Hvad er dårlig stil?" svarer Thor:

"Ja dårlig stil kan være mange ting det kan være, hvis man er irriteret eller hvis man går og vrisser af de andre og sådan, så kan det være meget rart lige at sige: det kan godt være du er irriteret men kan du ikke lige tænke over, hvordan du formulerer dig. Eller det kan være sådan at hvis man konsekvent laver maden alt, alt, alt for sent eller køber de forkerte varer ind, så det bliver uøkonomisk, og det kan være hvis man simpelthen ikke rydder op eller hvis der er lidt for meget druk i den eller på den måde, så står det frit for at kommentere."

4.2.6. Ressourcer

Med henvisning til forrige kapitel, vil vi i det følgende se på de forskellige grupperes krav om ressourcer. Vi skelner, som i det foregående, mellem AFA og Gaderummet.

Mørch taler om de stigende krav til ungdomslivet. Der kræves kompetence fagligt og socialt. Imidlertid er det ikke alle unge, der oplever at kunne indfri de krav, der stilles dem. I det følgende vil vi prøve at undersøge, hvordan den politiske aktivitet hænger sammen med ressourcer.

Anders: "Så derfor prøver vi på at bekæmpe hierarki. Men det kan jo ikke undgås, at det er der. Fordi, det er det i en eller anden forstand. Jeg vil sige hos os, der bliver det meget skabt af...øh...der er det de aktives diktatur, hvis man kan sige det sådan. Og det er jo næsten, kan man sige til sig selv...det er jo næsten klart, at det bliver sådan. Fordi dem der er mest aktive, dem der kommer til møder hele tiden har ideer med ting og sådan noget, det er dem, der præger billedet."

Thor: "Og i det politiske miljø, som jeg færdes i til daglig er der kun plads til dem, der lægger alt i det, der er sjældent plads til dem, der kun kan lægge en lille smule arbejde i det."

Daniel: "*Hvad kan man sige, i det sådan organiserede antifascistiske miljø, som jeg bevæger mig i, der er det ressourcestærke folk. I andre dele af miljøet, foreksempel Gaderummet, hvis I har hørt om det og til dels Ungdomshuset...øh...er det knap så ressourcestærke folk...*"

Vi spørger om, hvad de giver fællesskabet.

Anders: "Seriositet, vil jeg sige."

Thor: "*Ja, det bliver selvfølgelig hurtigt noget personligt. Men noget videnskabsligt og noget engagement.*"

Claus fra gaderummet bliver spurgt om han tager del i aktioner i miljøet.

Claus : "Det har jeg ikke gjort længe." (...) "Fordi jeg er doven, tror jeg".

Vi spørger om han ikke savner det.

Claus : "*Det gør jeg vel*"

På et andet tidspunkt i interviewet, spørger vi ham om fællestrækket i miljøet.

Claus: "Jah...det ved jeg sgu ikke. Altså for helvede altså – jeg har svært ved at snakke om det miljø – jeg kan kun snakke om mig selv".

Her kan tilføjes, at Claus bliver vred. Han vil ikke tale om miljøet. Vi fornemmer en vis bitterhed over ikke at kunne "magte det længere".

Med hensyn til Gaderummet, så oplever vi, at de har nogenlunde den samme politiske tankerække, men ikke ressourcerne til at kunne handle.

4.2.7. Delkonklusion

Det tyder på, at der stilles visse krav til de ressourcer man møder op med i forhold til, hvor og hvordan individets tilknytning til det autonome miljø kommer til udtryk. De fleste af vores interviewpersoner er knyttet til forskellige kollektiver og definerede enheder indenfor det antifascistiske miljø.

Disse er alle velformulerede og tilsyneladende afklarede omkring egne roller i deres miljø og de risici dette indebærer. Andre er imidlertid knap så afklarede og de adskiller sig, som også beskrevet i det foregående kapitel, blandt andet ved at have en anden familiebaggrund.

De individer vi har interviewet inden for vores gruppe, har alle adopteret en livsstil med et sæt af regler, der nok er uskrevne men dog eksplicit udtrykt, som vi har set det i det foregående analyseafsnit. Når et medlem af gruppen "kører dårlig stil", som Thor udtrykker det, bliver han afkrævet en forklaring på "mandagsmødet", hvorved han får mulighed for at reflektere via den diskursive bevidsthed. Ved at ændre sin adfærd i overensstemmelse med de gældende regler øges individets tillid til, at det han gør er det rigtige. Altså øges den praktiske bevidsthed og igen den ontologiske sikkerhed.

Denne øgede sociale kompetence er dog i ligeså høj grad udtryk for en øget afhængighed af gruppens øvrige medlemmer. Man bekræfter hinanden i, at gruppens værdier er rigtige i forhold til resten af samfundets værdier.

I mange af citaterne giver de unge udtryk for, at det er igennem handlinger, der kan ses og høres, foreksempel demonstrationer mod DNSB eller aktioner mod pornoindustrien, deres følelse af at "være noget" styrkes. Indenfor gruppen er årsagerne til handlingerne kendt og anerkendt af alle og ligger forankret i det enkelte medlems praktiske bevidsthed. Gennem disse handlinger konsolideres de unges afstandtagen til det omgivende samfund. Dette illustrerer Mørchs ord om, at det tætte forhold i gruppen gør, at man distancerer sig fra andre mennesker udenfor gruppen og omverdenens værdier bliver usynlige eller skadelige.

Dette kom tydeligt til udtryk i Claus' vrede svar, når han bliver spurgt om, hvad der karakteriserer fællesskabet i miljøet. Et spørgsmål, der hos de fleste andre gav anledning til en flere minutter lang redegørelse. Claus har altså, foruden en stærk afstandtagen til det øvrige samfund, også svært ved at omsætte tanker og holdninger til handlinger. Dette får indflydelse på hans selvopfattelse, da selvbestemmelse og netop det, at handle, er karakteristisk for det autonome miljø. Som modpol hertil kan holdes Anders' udtalelse om "de aktives diktatur": Jo mere handling, des mere indflydelse og større følelse af at være noget.

Michael berører i et andet citat en angst for at kunne miste meningen med og tilliden til, at det han gør, er det rigtige. Her understreges at individets meninger er tæt forbundne med fællesskabets. I og

med at stort set alle andres værdier repræsenterer det onde, vil et livsstilsskift indebære stor usikkerhed.

4.3. Konsekvenser af tilhørsforholdet til det autonome miljø

I denne tredje og sidste del af analysen ønsker vi at belyse konkrete konsekvenser og sociale problemer, som følger af tilhørsforholdet til det autonome miljø. I første omgang konsekvenser for uddannelse og beskæftigelse, samt for familie og netværk. I anden omgang konsekvenser af fjendebil- leder og af brugen af militans.

Disse konsekvenser og sociale problemer opstår af et dobbelttrettet forhold. Der er nemlig både tale om marginalisering og selvmarginalisering. Sommetider er det endnu mere komplekst, idet en marginalisering kan føre til en selvmarginalisering, som igen fører til yderligere marginalisering. Dette dobbelttrettede forhold gør sig i vid udstrækning gældende indenfor de områder, som vi har valgt at belyse.

4.3.1. Uddannelse og beskæftigelse

Som vi har nævnt det flere gange tidligere, ser vi det autonome miljø - sådan som vi har lært det at kende gennem vore interviewpersoner - som indeholdende både en ressourcesvag gruppe og en ressourcestærk gruppe. Denne todeling af miljøet kommer i dette afsnit til udtryk på den måde, at marginalisering som følge af boligsituation og svigtende socialt system, primært er en marginalisering som bæres af de ressourcesvage. Marginalisering som følge af valgt ideologi gælder i vid udstrækning de ressourcestærke.

Af de ialt ni primære interviewpersoner var den ene på aktivering, en anden på bistand, fire var under uddannelse (samfundsvidenskab, jura, lærer, HF) og tre var i job (tømrer, internet-virksomhed og sundhedssektoren).

Marginalisering som følge af "autonomt look"

Claus, der i de seneste fire år har boet på Gaderummet, er af udseende en "typisk" autonom. Vi spurgte ham derfor: "Når du skulle have et job, ville dit udseende, din frisure og påklædning, betyde noget i forhold til at få et job?"

Claus: "Nogle steder ville det nok. Det tror jeg helt sikkert. Men så må jeg jo bare lade være med at få jobs sådan nogle steder". (...) "Hvis de har vildt meget imod mig, fordi jeg ser sådan ud, så er det ikke mit problem. Det er da deres".

Flere af de øvrige respondenter gav udtryk for en lignende erfaring. Men de havde, i modsætning til Claus, i større grad lagt det autonome look fra sig. Det var som om, at de ikke længere havde behov for at markere sig på en sådan ydre måde. De kunne, med andre ord, indrette sig mere i forhold til de forventninger om udseende, som ihvertfald visse dele af erhvervslivet har.

Marginalisering som følge af boligsituation

Paw, også én af Gaderummets beboere, kædede sin boligsituation direkte sammen med begrænsningerne i forhold til at kunne fastholde et job:

"Jeg vil ikke kunne passe et job heroppe. Der er alt for mange, der pludselig kan finde på, at drikke sig stive en onsdag nat. Så kører der bare punk nede på anlægget. Så kommer man ihvertfald ikke på arbejde torsdag morgen".

Paw, der havde oplevet mange besværligheder i forhold til det, at få en bolig, kædede netop bolig- nøden sammen med marginaliseringen. På spørgsmålet om, hvad det offentlige skulle gøre, for at blive bedre til at løse problemerne, svarer han:

"Flere nye bygninger. Flere lejligheder. Der mangler boliger ad helvede til. Det ville løse en del, hvis folk fik en bolig. Til nogle ordentlige priser. Det skal ikke være sådan nogle fucking boliger,

hvor det kun er folk, der kan få et lån i banken, der kan få en bolig. Det er langt ude" (...) "De kunne sgu sagtens bygge noget i København, hvor folk ville være tilfredse. Istedet for at bygge alt muligt andet lort. Store kæmpe rigmandslejligheder med egen havn - hvad er det for noget pis at bygge?"

Marginalisering som følge af svigtende system

Både Claus og Paw, som var de eneste, der var i egentlig kontakt med det sociale system, følte sig desuden mere eller mindre glemte af det system, som skulle hjælpe dem videre i forhold til beskæftigelse.

Interviewer: *"Har du forbindelse med det sociale system?"*

Paw: *"Jeg er på bistandshjælp".*

Interviewer: *"Hvordan oplever du det?"*

Paw: *"Det er fint nok. Jeg får bare mine penge".*

Interviewer: *"Og det er dét?"*

Paw: *"Ja. De gider ikke at gøre noget"*

Interviewer: *"Oplever du, at de ikke gider at gøre noget?"*

Paw: *"Det har de sgu selv sagt! (latter). De siger: Hvis nu vi betaler dig, så laver du jo heller ikke ulykker. Så har jeg sagt: Nå ja, fint nok. Så får jeg mine penge".*

Om socialrådgivere sagde Claus:

"Når man skal bruge dem, så er de der aldrig. Det er sådan min mening. Når man endelig skal snakke med dem, så er de sure. De gider ikke at hjælpe en. Har man nogle ideer, så er de for alternative og jeg ved fandeme ikke hvad".

Hvor Paw altså oplever det som om, at han får sin bistand som en art pacificering, oplever Claus det offentlige system som infleksibelt og ikke særligt imødekommende. I begge tilfælde får det den konsekvens, at de ikke kommer videre i hverken uddannelse eller beskæftigelse.

Marginalisering som følge af valgt ideologi

Men der er en anden tendens, som er langt mere udtalt i forhold til en marginalisering af de autonome på arbejdsmarkedet og uddannelsesområdet. Nemlig deres egne ideologiske holdninger, som, i visse tilfælde, slet ikke anerkender traditionelt lønarbejde som noget, der er værd at stræbe efter. I det følgende citat giver Paw udtryk for denne ideologiske grundholdning:

Interviewer: *"Er der noget, som du kunne forestille dig at arbejde med engang?"*

Paw: *"Jeg synes, at arbejdet stjæler ens tid som regel. Så jeg er sådan set ligeglad med hvad jeg laver. De otte timer ville jeg alligevel føle var, at tage en del af mit liv".*

Interviewer: *"Så du har simpelthen ingen ambitioner om at få job?"*

Paw: *"Nej"*

Interviewer: *"Uddannelse?"*

Paw: *"Nej, jeg vil bare lave musik".*

Andre var endnu mere systemkritiske i deres tilgang - foreksempel feministen Marion:

"... vi ønsker ikke at overtage den magtstruktur som der er, og prøver også at bekræfte hinanden i, at man ikke skal ha' en karriere for at have et fedt liv eller sådan. Du skal ikke være noget eller sådan. Man kan få alle mulige uddannelser i det her miljø, som du ikke kan få papir på. Folk bliver jo pisse gode til at bygge eller folk bliver pisse gode journalister, eller hvad som helst, ikke, som du ikke kan få papir på".

Og Josephine, på et spørgsmål omkring kontrollen fra det sociale systems side, supplerede hende direkte ved at betone, at arbejdet gerne må have med det autonome miljø at gøre:

"Folk bliver sendt ud i umulige projekter, ud og grave et hul, grave render, fjerne blade fra en skovsti. På den måde kan man da godt mærke, at folk bliver presset mere end før, til at tage en uddannelse eller til at tage et arbejde, som ikke har noget med miljøet at gøre ...".

Også for Thor var det afgørende, at han ideologisk kunne stå inde for den arbejdsplads, som han var ansat på:

"Jeg har ikke lyst til at arbejde under de forudsætninger, som siges at være normale for arbejde på den måde. Jeg vil gerne have et lidt mere optimalt arbejde, hvor jeg ikke bare tjener penge til andre. Så det er det, jeg går og afsøger, hvor jeg kan komme til at passe ind og venter på, at der er en plads i de firmaer, som jeg politisk kan stå inde for".

I øvrigt havde han en plan om at komme til at arbejde i udlandet, i en eller anden humanitær udvekslings- og udviklingsorganisation.

Annemette stillede spørgsmålstejn ved selve begrebet arbejdsløshed, idet hun mente, at det ikke kun var *"job i traditionel forstand, der skal betragtes som job"*. Og hun fortsatte:

"Jeg tror rent faktisk at folk går og laver ting, som de synes er relevante. Det kan være alt muligt - musik, layout, alle mulige ting, som på nuværende tidspunkt kan være svære at få godkendt som traditionelle jobs - det vil sige lønarbejde, som man får penge for".

Også her var der tale om jobs, der var nært tilknyttet det autonome miljø.

4.3.2. Familie og netværk

Man kan ikke tale om, at der gør sig en massiv marginalisering gældende i forhold til familie og netværk, når man ser på vores interviewpersoner. Men der er dog klare tendenser i retning af løsrielse. De fleste har fortsat en nær kontakt til familien. Claus markerede dog en klar grænse i forhold til familien, selv om han fortsat har forbindelse med den. Om sin mor sagde han:

"Hun må acceptere hvem jeg er, har jeg sagt til hende, ellers ... Jeg gider ikke at snakke med mennesker, der ikke accepterer mig. Så er jeg sgu ligeglad om det er mine forældre eller det er andre mennesker".

På spørgsmålet om hvorvidt der er familiemedlemmer, der har vendt ham ryggen, som følge af hans tilhørsforhold til det autonome miljø, svarede han:

"Ja, det er der da. Undtagen min mor og far, så har hele min familie gjort det. Men det er jeg ligeglad med. De betyder ikke så meget for mig. Hvis de vender mig ryggen på grund af at jeg tror på nogle andre ting, så fuck dem. Det betyder ikke mere for mig end det".

Lidt spagfærdigt og eftertænksomt tilføjede han dog:

"Det er vel også lidt mig, der har droppet kontakten med dem".

Claus er klar over sin fortsatte følelsesmæssige kontakt med familien. Men holdningsmæssigt sætter han en klar grænse. Men det er kun Claus, der så bastant definerer en grænse. Michael giver et klarere udtryk for det, der er gældende for de fleste interviewpersoner. På spørgsmålet: *"Hvad med din familie, hvordan er forholdet til dem?"*, svarede han:

Michael: *"Det er fint"*

Interviewer: *"De bakker dig op?"*

Michael: *"Nej, jeg ved ikke om de bakker mig op ... øh ... altså de har det meget vanskeligt med vold, som de tror, uanset at jeg har diskuteret med dem, er det afgørende og det centrale i det, jeg render og laver - hvad det langtfra er. Det har en meget lille plads i det politiske arbejde".*

I forhold til vennekreds og øvrigt netværk (udenfor miljøet) er der tale om en vis indsnævring som følge af tilhørsforholdet. Michael sagde således, at:

"... min berøringsflade er blevet snævret lidt ind (...) altså min sociale berøringsflade er mest med folk, som beskæftiger sig med det samme eller noget tilsvarende af forskellig art ..."

Det er tydeligt, for de fleste interviewpersoners vedkommende, at tilknytningen til det autonome miljø medfører, at det meste af fritiden bruges til aktiviteter i dette regi. Noget, som i sig selv, begrænser mulighederne for at dyrke et netværk udenfor miljøet. På spørgsmålet om hvor meget tid han bruger i miljøet, svarede Michael: *"Jeg bruger meget tid. Jeg tror nok en halvtidsstilling ved siden af en fuldtidsstilling om ugen"*.

Annemette sagde: *"Jeg bruger al min tid, også når jeg går i skole. Altså det er altid det, der kommer først"*, og tilføjede:

"Vi går til ufatteligt mange møder, også i weekenderne, og jeg tror det er nok noget af det der, der skiller os mest ud fra andre, det er at vi bruger meget meget tid ud over at gå i skole og de andre ting vi laver, bruger vi ufatteligt meget tid på politik, altså på det, at gå til møder og på at arrangere ting".

Det er imidlertid Paw fra Gaderummet, der på den mest prægnante måde udtrykker marginalisering i forhold til omverdenen. På spørgsmålet om hvordan de mennesker, der måske ikke har kontakt til Gaderummet og miljøet, møder ham, svarede han:

Paw: *"Det passer ikke rigtigt ind i deres verden. Jeg eksisterer sgu ikke i deres verden".*

Interviewer: *"Opfatter de dig som en stakkel eller sådan noget?"*

Paw: *"Jeg ved sgu ikke rigtigt, hvordan de opfatter mig. Jeg tror sgu bare, at de opfatter mig som en, der selv har været skyld i det. Fordi de selv har, hvad de skal ha'".*

Det er dog vigtigt at huske, at netop Gaderummets beboere generelt er bærere af langt tungere sociale problemer, end hvad tilfældet er for det øvrige autonome miljø. Når Paw derfor siger, at han ikke eksisterer i andres verden, så kunne det også gå på de "almindelige" og ressourcestærke autonomes verden. Hans følelse af marginalisering går således mere på det, at være beboer i Gaderummet end på det, at være tilknyttet det autonome miljø som sådan.

4.3.3. Fjendebilleder

Fjenderne

Der er ingen tvivl om, at der er god grobund for fjendebilleder i det autonome miljø. De hyppigst nævnte fjender er: politiet, nazisterne, politikerne (i særlig grad de socialdemokratiske), dele af erhverslivet og i en vis udstrækning også pressen (særligt den borgerlige). Nazisterne, som udgør de autonomes direkte ideologiske modpol, anses generelt ikke af vores interviewpersoner, som nogen, der udgør en særlig stor fare. De autonome mener nemlig at have kontrol med dem - især takket være den store udfoldelse af aktiviteter, som er blevet rettet imod dem fra autonom/antifascistisk side igennem de seneste år. Desuden udgør nazisterne, talmæssigt set, formodentlig ikke nogen større skare i en dansk kontekst. Dog er der flere eksempler på, at autonome fra Danmark drager til moddemonstrationer i både Sverige og Tyskland, hvor det nazistiske miljø er langt stærkere.

Det er imidlertid klart politiet, der løber med den tvivlsomme ære, at blive betragtet som det autonome miljøes primære fjende. Men der er nuancer i vurderingen af denne fjende. Lige fra Claus' melding: *"Panserne kan nok heller ikke li' os. Det er helt sikkert. De er jo også rimeligt fascistiske, de der pansere".*

Over Daniels: *"I mine øjne er de halvpsykopater alle sammen. Jeg har jo fået tæsk af dem og set mine venner blive taget af dem brutalt og sådan nogle ting der".*

Til Annemettes mere nuancerede betragtninger:

"Jeg ser dem ikke som hovedfjenden, men i en eller anden given situation bliver de repræsentanter for hovedfjenden, og i den givne situation er de selvfølgelig en eller anden form for fjende, men det er ikke som personer, det er som institution".

Fjenden er egentlig staten, men, som Anders sagde det:

"Man vil jo hele tiden, når man er imod et statsapparat, komme i karambolage med politiet. Fordi de jo er den forlængede arm. De er jo skraldemændene".

Dette, at politiet indgår som andres forlængede arm eller som systemets skraldemænd, synes helt at udelukke en dialog mellem de autonome og politiet. Hvis der bare var tale om, at der var personer i politiet, eller eventuelt en ledelse i politiet, som de autonome var kommet på kant med, så ville der være mulighed for at rette op på situationen. Men det er hele det grundlag, som politiet bygger på og forsvarer, som er problemet.

Claus sagde det sådan: *"Det er et magtkoncept, de står for. Hvor de skal rende rundt og kontrollere en masse andre mennesker - det kan jeg ikke li'. Det gider jeg slet ikke at se på".*

Ofte fremføres det fra den autonome side, at politi-folkene, selv om de står under kommando, ikke kan se sig fritaget fra at tage stilling i konflikten mellem foreksempel nazisterne og de autonome, som jævnligt giver sig udslag i voldelige sammenstød.

Michael: *"Hvis man skal stille det helt sort-hvidt op, så tager de part ved at undlade at tage stilling i en konflikt, som handler om, på den ene side os, der vil forsvare nogle fundamentale rettigheder for grupper i det her samfund, som nazisterne angriber med det, de foretager sig. De undlader at tage stilling ved at sige, at vold er vold og en lovovertrædelse er en lovovertrædelse ..."*

Kritikken går således på, at politiet forholder sig neutrale:

Michael: *"Det er mere en kritik af, at de ikke forholder sig til den konflikt, de står midt i"*

En konflikt som naturligvis ikke begrænser sig til den, som er herskende mellem de autonome og nazisterne, men som er en mere omfattende konflikt, en ideologisk og politisk uoverensstemmelse mellem de autonome og det øvrige danske og vestlige samfund som sådan.

Som Michael siger det på et spørgsmål omkring mulighederne for at forbedre forholdet til politiet: *"Jeg ved ikke om det er særligt relevant at forbedre forholdet til politiet, fordi så længe vi laver vores politiske arbejde på den måde vi gør, så står de i modsætning til os, fordi deres rolle er at forsvare en lov, som vi er grundlæggende uenig i på mange måder"*.

På et lignende spørgsmål til Thor, svarede han kort og godt, at den eneste måde at forholdet til politiet kunne blive bedre på, var hvis de helt forsvandt. Og han fortsatte:

"Den dialog man kan komme i med os som venstreradikale, på den måde, det er at lave nogle økonomiske reformer og fuldstændige politiske ændringer på et overordnet politisk plan. Politiet har jeg ikke noget behov for. Jeg har ikke noget at snakke med dem om, og de har heller ikke noget at snakke med os om".

Denne totalt fastlåste situation i forholdet mellem de autonome og politiet kan belyses yderligere ved nogle udtalelser som Poul Lind, politiinspektør og chef for Station 3 på Bellahøj, kom med, da vi interviewede ham. Også han påpegede, at konflikten skyldes helt overordnede ideologiske og politiske holdninger:

"... når ordensmagten kommer på tværs af de autonome, så er det jo fordi, at ordensmagten er underlagt de demokratiske retningslinier, og de autonome er jo netop imod de demokratiske retningslinier, fordi principielt så er den verden, vi lever i, jo noget lort, og det er jo så den, de unge mennesker skal rette op på".

Den konflikt, den ideologiske og politiske, ønsker politiet ikke at blande sig i. Konflikten mellem politiet og de autonome drejer sig om den konkrete lovgivning, foreksempel omkring afholdelse af demonstrationer. Og hvad angår fjendebilledet, tilføjer Poul Lind: *"Det er jo klart, at hvis man sætter sig ud over loven, så må politiet blive et fjendebillede"*. Fra politiets synspunkt er de autonome: *"... jo rent faktisk ganske almindelige borgere, der i dagligdagen færdes som ganske almindelige borgere i samfundet. Altså, deres problemer med politiet opstår jo i det øjeblik, de sætter sig ud over de gældende love"*.

Man skal ikke opholde sig længe i det autonome miljø, før man får en klar fornemmelse af, at politiets fremfærd, særligt når det gælder demonstrationer, er en væsentlig kilde til bekræftelse af de autonomes billede af politiet som en fjende. Dette er der selvfølgelig ikke noget nyt i. Men også andre, der står udenfor det autonome miljø, har overfor os fremført udsagn om, at politiet bærer ved til fjendebilledets bål, ved den praksis de udviser. Belært af de store uroligheder i 90'erne har politiet nu indført nye strategier og værktøjer i håndteringen af demonstrationer. Den såkaldte "no tolerance"-strategi, som ved sin betegnelse nærmest taler for sig selv, og de nye "hollændervogne", en slags pansrede mandskabsvogne, har ihvertfald ikke hjulpet på den stærke spænding.

To af denne rapport forfattere fulgte, torsdag den 16. november 2000, en demonstration imod Københavns Kommunes forestående salg af Ungdomshuset på Jagtvej. Demonstrationen, der begyndte på Gammeltorv og bevægede sig til Rådhuspladsen for tilsidst at ende ved Ungdomshuset på Nørrebro, blev fulgt af et massivt politiopbud der, ihvertfald med vore øjne, var helt ude af proportioner. Adskillige "hollændervogne", vi talte 8, samt et ukendt antal motorcykelbetjente og almindelige politivogne, nærmest omkransede demonstrationen, der talte mellem 200 og 300 deltagere. De-

monstrationen var fredelig og nærmest munter. Men spændingen i luften introduceredes ved de hjelmklædte kæder af politifolk i kampuniform, som på forskellig måde dannede barrikader og mure for demonstrationen. Demonstrationen forløb nogenlunde fredeligt. Dog blev 4 anholdt. Og det var også ved denne anledning at det, i medierne meget omtalte "maskeringsforbud" for første gang blev håndhævet.

Per Ramsdal, ungdomspræst ved Brorsons Kirke på Nørrebro, havde gjort sig lignende iagttagelser og sagde:

"Det er en bombe simpelthen. Det er virkelig en bombe. Det er helt grotesk med politiet. Jeg fatter det ikke, hvorfor de ikke bliver klogere. De tror jo, at Nørrebro er lovløst område".

Han berettede selv om en oplevelse en Skt. Hans Aften, hvor politiet med en meget stærk repræsentation på Blågårds Plads, ligefrem var med til at ødelægge en ellers helt fredelig feststemning: *"... de er i kampuniform og hjelme og de har kampvogne og skjolde og så videre og det er jo en stor provokation overfor Nørrebro-folkene".* Han sammenlignede sin oplevelse med det, der sker i et andet konfliktområde i verden:

"Jeg har været i Palæstina et par gange og ved hvordan palæstinenserne har det i forhold til israelerne, ikke også, og fornemmer ligesom den samme følelse: man må tage en sten og så skyde den - man har virkelig lyst til det!"

Han efterlyser andre metoder fra politiet: *"Politiet fremprovokerer en stemning i stedet for at dæmpe den. Hvis de virkelig ville ud at patruljere, så kunne de sende nogle civile ud eller nogle heste og cykler - eller et eller andet - noget landbetjentagtigt".*

Det blev dog blankt afvist af Poul Lind. Vi spurgte ham, om man ikke kunne forestille sig, at politiet mødte op i civil istedet for. Hertil svarede han:

"Nej! Og det bliver jeg nødt til at sige til dig - at hvis min uniform provokerer, så er det fordi du gerne vil lade dig provokere. Så dette er en arbejdsuniform lige såvel som alt det andet er. Jeg er lige ved at sige, at hvis vi mødte op i civil, så ville de føle sig endnu mere provokeret, fordi de så ville føle, at vi ville forsøge at infiltrere deres organisation (...) Så den der med, at vi mødte op i civil - den tror jeg ikke på (...) Det der udtryk "kampuniform", er et udtryk som jeg er meget ked af. For jeg så gerne, at vi gik i en pæn uniform hele tiden, men for mig er det vigtigt, at når jeg sender politifolk ud, så får jeg de samme hele politifolk med tilbage. Og når erfaringen viser, at når jeg skal ud til en demonstration, kan jeg blive udsat for stenkast eller flaskekast, så må jeg affasse mit arbejdstøj efter den situation, jeg skal ud i".

Gudmund Jonsen, socialrådgiver på Lokalcenter Nørrebro, karakteriserer situationen således:

"Det virker som om, at de autonome er politiets fjender. Jeg har (...) set en demonstration nede på Nørrebrogade, hvor der først kom de her 3-4 hollændervogne forrest, og så blev de virkelig passet op af veludrustede politibetjente, og så var de 30 stykker, der gik inde imellem og råbte et eller andet. (...) Min egen opfattelse er, at det er gensidigt, simpelthen. De kunne begge to tage den lidt med ro. De provokerer hinanden".

Vi spurgte Marion om hun følte at de autonome er en marginaliseret gruppe. Hendes svar er en refleksion over folks fjendebillede af de autonome:

"Øhm altså, hmmm, ofte bliver vi totalt marginaliseret, ved at vi bliver fremstillet meget ensidigt, som nogen, ja, stenkastende voldspsykopater. Så snart der står de autonome, så sætter det gang i en hel tankerække hos folk. Nå, det er dem, der kaster med sten og som er meget voldelige, ikke? Hvor der helt sikkert ikke er nogen interesse i, at vise den anden side. Fordi vi ikke er systembevarende, men i stedet er imod det system der er".

Det nødvendige fjendebillede

At det autonome miljø har meget klare fjendebilleder, hvad angår politiet, er indlysende. Hele miljøet er gennemsyret af en bevidsthed omkring at være en oppositionel modkultur i forhold til det omgivende samfund, hvor politiet altså udgør den første og tydeligste front. Med de konfrontationer som, fra tid til anden, har gjort sig gældende mellem ordensmagten og de autonome, samt den ofte

voldelige karakter, som disse konfrontationer har haft, ville det i og for sig være mere usædvanligt, hvis der ikke var fjendebilleder på spil.

Der er imidlertid også udsagn, der kan tolkes i retning af, at selve det, at have et fjendebillede, virker befordrende for det autonome miljø. At et fjendebillede så at sige, ihvertfald i en vis grad, er et konstituerende træk ved miljøet. På et spørgsmål om, hvad forskellen er mellem det autonome miljø og foreksempel en fodboldklub, svarede Michael således:

"... en følelse af, at vi er i samme båd og at vi har nogle fjender. Det er jo nok de færreste mennesker, der går rundt og oplever, at de har fjender på den måde eller fælles fjender".

Og Daniel syntes at være inde på noget af det samme, da han sagde:

"Det knytter os stærkere sammen, når man på én eller anden måde føler, at man er en minoritetsgruppe. Det kan der ikke være nogen tvivl om. Vi føler på mange måder, at der er noget, der binder os sammen. Mange af os føler, at vi har tænkt en tanke længere".

Endelig var der også Thor, der direkte knyttede til ved erfaringerne og oplevelserne omkring demonstrationer, hvor fjenden, i skikkelse af det kampklædte politi, er tydeligst:

"... når man går i en demonstration og føler, at man er sammen, det skaber selvfølgelig noget. At man umiddelbart er imod foreksempel det allestedsnærværende politi og kampvogne, som de kører rundt i. Der er sgu - for at sige det lidt bastant - der er forskel på os, som kæmper for det gode, og så politiet, som er der for at kontrollere os".

4.3.4. Militans

Vold og militans

Fjendebillederne er væsentlige som forståelsesbaggrund for det autonome miljøes brug af den politiske vold - den vilje til at sætte fysisk magt bag ved ordene og ideologien. De kalder den selv for "militans". Og det er vigtigt for dem, at betone forskellen mellem den almindelige vold og militansen. I interviewet med de to feminister, Marion og Josephine, udspandt der sig følgende ordveksling:

Interviewer: *"Med hensyn til vold, hvordan forholder I jer til det?"*

Marion: *"Det kommer an på hvad det er for noget vold ... der er forskellig slags vold".*

Interviewer: *"Sådan i forhold til at nå et politisk mål?"*

Marion: *"Militans ..."*

Josephine: *"Det kan jo være passende i nogle situationer. Men for mig er det meget vigtigt at sige, at det er ikke vold. Vold er noget man gør på værtshus eller når man overfalder folk uden noget motiv eller sådan. Men i nogen situationer kan det være nødvendigt".*

Interviewer: *"Hvor kunne det være relevant med en militant metode?"*

Josephine: *"Øhm, foreksempel at smadre en pornobutik eller at rive hegnet ned foran Saltholmlejen og hvis man skal stoppe nogle nazister i at marchere. Altså hærværk i forskellige former. Men altså vi kan også godt forsvare militans overfor ... altså ikke kun et plankeværk ... men også overfor andre mennesker. Nazister foreksempel".*

Michael sondrede på lignende måde mellem vold og politisk vold:

"Alle i antifascitisk aktion, den gruppe jeg er tilknyttet til, den gruppe jeg taler med baggrund i, der er der ikke nogen, der kan lide vold. Alle afskyr vold. Men vi har i modsætning til nok de fleste andre opereret med et begreb, der hedder politisk vold, som er noget man kan gribe til, hvis man bliver angrebet, forsvarssituationer, og også noget, som man kan gribe til, så at sige for at forhindre eller gøre opmærksom på endnu større uretfærdighed. Vores politiske opfattelse er ikke, at det er legitimt at bruge vold for at få sin vilje, det er ikke det, det handler om".

På spørgsmålet om hvad de egentlig vil opnå med militans, og om de selv føler, at det flytter noget, svarede Josephine:

Josephine: *"Altså der er nogle gange, så skaber det jo en debat, og det er jo fantastisk. Foreksempel på Kanal København - der bliver jo sendt en masse porno, ikke? Og det skabte virkelig debat at rive deres antenne ned"*.

Interviewer: *"Så der blev støttet op?"*

Josephine: *"Ja, og det er det, vi gerne vil, ikke? Vi ved godt, at Kanal København sætter en ny antenne op, men hvis det skaber debat, så er det fedt. (...) Vi ved godt, at porno ikke stopper ved, at vi smadrer en rude i en pornobutik, men hvis det kan skabe noget debat, eller skræmme den der pornoforhandler til at lukke, eller gøre så meget skade at han ikke har råd til at fortsætte ..."*

Men debatten er ikke det eneste mål for militansen. Med militansen har de autonome, ifølge Michael, været en vigtig medspiller i bestræbelsen på, at stække og inddæmme nazismen:

"... den militante antifascistiske praksis fra i starten af 90'erne og så frem til i dag, er en stærk medvirkende årsag til, at vi i Danmark ikke har en stærk nazistisk eller voldelig rascistisk bevægelse, som man har det i Tyskland og Sverige. Det er ikke kun den militante antifascismes skyld, men det er en medvirkede årsag, at det ikke har været muligt for dem at gennemføre demonstrationer, koncerter - altså manifestere sig på den måde".

Selv om det er de færreste der mener, at militansen fylder meget i deres daglige politiske kamp, så er det imidlertid tydeligt, at flere har gjort sig klare tanker omkring, hvor langt de ville gå i brugen af militans. Og det var tydeligt, at vores interviewpersoner var meget på vagt, når samtalen drejede sig ind på emnet:

Interviewer: *"Hvor langt vil du egentlig gå i brugen af vold i politisk øjemed?"*

Thor: *"Det er der nogle principielle grunde til, at jeg ikke vil svare på. Men jeg vil da helt sikkert gå et stykke. Det stykke, som jeg syntes var nødvendigt, og som jeg kan forsvare overfor mig selv. Men det er svært at sige, for det kommer an på den enkelte situation"*.

Grænserne for hvor langt man vil gå er formodentlig forskellige. Nogle vil nøjes med sit-downs, andre vil nøjes med at gøre skade på materiel, og endelig er der dem, der ikke går af vejen for voldelig fysisk konfrontation med politiet og nazisterne. Man sætter grænserne forskellige steder. Men vi stødte ikke på udsagn, der kunne tolkes i retning af en eskalering af militansen i retning af decideret terrorisme.

Straffeattesten

At bruge militans bringer naturligvis de autonome direkte på tværs af ordensmagten - jvf. Poul Linds ord fra tidligere. Og dette kan få enten bøder og krav om erstatning eller ligefrem frihedsberøvelse som de direkte følger. Endvidere er det ikke uden betydning at stå med en plettet straffeattest, når man som ung skal ud på arbejdsmarkedet.

Imidlertid er det konsekvenser som er overvejede. Ganske vist er der ingen, der direkte søger at komme i fedtefadet. Men generelt er der en vilje til, at tage det med, hvis det kræves. Annemette udtrykte det sådan:

"Altså det er ikke en plettet straffeattest jeg går efter, men det er heller ikke det, der afskrækker mig mest. For jeg ville aldrig få en plettet straffeattest for noget, som jeg ikke ville kunne stå inde for. Så på den måde er jeg altså temmelig bevidst om, hvad jeg går med til. Og hvis jeg får en plettet straffeattest, så er jeg sikker på, at jeg ville kunne forsvare den i en eller anden given forstand. Foreksempel en jobsamtale, hvor det jo ville kunne få en betydning - så må man jo håbe, at de vil sige: ok, det var menneskeligt" (...) "Men jeg er heller ikke naiv. Jeg kan da sagtens se at det kunne have konsekvenser i forhold til, at komme ind på mange ting, eller få et eller andet givent job. Men så må man jo tage det med".

Der er dog ikke tale om, at nogen direkte har været ude for, at en plettet straffeattest har haft betydning for enten at komme ind på en uddannelse eller at få et job. Til eksempel sagde Anders:

"... jeg har ikke været ude for, at der var et eller andet job jeg ville have, hvor jeg så ikke kunne få det på grund af det. Men hvis det skulle være, så er det da surt ad helvede til".

Dog fremfører Daniel nogle udsagn, hvor han direkte nivellerer sine fremtidige jobplaner i forhold til det, at have en plettet straffeattest. Følgende ordveksling fandt sted under interviewet:

Interviewer: *"Hvad med din straffeattest? Er den ren?"*

Daniel: *"Den er ikke ren, nej."*

Interviewer: *"Hvordan har du det med det?"*

Daniel: *"Det har jeg det fint nok med".*

Interviewer: *"Tror du at det bliver et problem for dig?"*

Daniel: *"Jo, det gør det helt sikkert, men det gør ikke noget. Det eneste, der kan blive et problem for mig, er i forhold til et job senere hen. Jeg har et håb om, at jeg på en eller anden måde kan skabe min egen arbejdsplads, sådan at jeg ikke skal være afhængig af det. Indtil nu er jeg offentlig ansat og alt muligt, så det har ikke haft nogen betydning indtil nu. Jeg kommer jo og er en pæn ung mand, så der er ikke nogen, der spørger efter min straffeattest. Så der er ikke noget problem. Hvis de gør - så er det bare, hvad det er".*

Flere af vores interviewpersoner fremførte samtidig, at det meget vel kunne tænkes, at konsekvenserne af deres politiske kamp - specifikt militansen - kunne blive for store, når de foreksempel fik børn. Michael sagde:

"... ét af miljøets store problemer er, at det altid har været et ungdomsmiljø, og man har altid overset, at på den anden side af 30, så er der børn - børnene skal have mad og så videre, ikke? Så du kan ikke pludselig prioritere således, at man risikerer at ryge i spjældet i 3 måneder foreksempel".

Allerede på nuværende tidspunkt, hvor Michael er 26 år og har 5½ års engagement i det autonome miljø bag sig, har han konsekvenserne i baghovedet:

"Ja, konsekvenserne vokser sådan set proportionalt med din alder, kan man sige. Altså en måneds, to måneders, tre måneders fængsel nu, det ville ødelægge for mange ting i mit liv. Så på den måde ... det skal jeg tage højde for, når jeg går ud og laver et eller andet. Hvor for to år siden, så skulle jeg ikke rigtigt noget. Så ville det være surt at skulle i fængsel, men det ville ikke stikke en kæp i hjulet for særligt meget".

Kun en enkelt syntes at operere med en konkret tanke om, at fængselsophold godt kan blive en fremtidig konsekvens. Da vi spurgte Thor om, hvad han laver om 10 år, svarede han:

Thor: *"Hvis jeg ikke sidder i fængsel, så ...."*

Interviewer: *"Hvad skulle du sidde i fængsel for?"*

Thor: *"Ja, det ved jeg ikke, det er jo svært at sige, hvordan samfundet udvikler sig. Men der er nogen, der ender med at sidde i fængsel. Jeg kender ikke fremtiden, det er svært at spå om den. Jeg kender ikke hvordan lovgivningen udvikler sig i fremtiden, og jeg vil helst ikke på nogen som helst måde være paranoid, vel?"*

De flossede nerver

Men det er ikke bare den konkrete mulighed for, at få en plettet straffeattest, og de følger for uddannelses-, arbejds- og familieliv, som det kan få, der vejer tungt, når konsekvenserne af militansen skal gøres op. Flere af vores respondenter peger på den utryghed og, som flere af dem benævner det, "paranoia", som følger af, at være i politiets søgelys.

"Det er ingen hemmelighed, at det slider at være i konflikt med loven og nazister og så videre i længere tid. Så det er vigtigt for mig at bibeholde engagementet - det vil sige, ikke lade mig skræmme eller lade mig pacificere. Men det er også vigtigt for mig, at kunne leve ved siden af, uden at jeg er bange eller bliver afstumpet", sagde Michael. Og senere:

"Nerverne bliver mere flossede med alderen. Eller jeg ved ikke om det er med alderen, måske er det bare alle de ting, som jeg alene eller sammen har oplevet - de gør nerverne lidt flossede".

"Vi er udsatte i den forstand, at vi kan risikere, at politiet kommer på natligt besøg og sparker vores døre ind og roder vores ting igennem. Vi kan risikere at blive slået, hvis vi er til en demonstration og ikke flytter os, som politiet synes. Og vores telefon bliver aflyttet af politiet. Så på den måde så er politiet til stede i vores dagligdag og det er ikke på en positiv måde".

Imidlertid er det ikke bare politiets bevågenhed, der kan gøre nerverne flossede, også nazisterne er et sted i omkredsen:

Interviewer: *"Du går ikke og kigger dig over skulderen?"*

Michael: *"Jo, det gør jeg - men det er paranoia. Det er ikke fordi jeg nødvendigvis har en grund til det. Det er klart, at jeg er kendt af politiet, men jeg har formået, tror jeg, med rimelig succes at undgå at blive kendt af foreksempel nazisterne og offentligheden".*

Alt dette får Michael til at konstatere: *"Ja, jeg tror den største konsekvens er psykisk".*

Og ifølge ham er der da også dem, der har fået lov til at betale den pris:

"Der er også folk der gennem tiden er blevet gale, eller som er blevet syge og paranoide, skizofrene og hvad det nu hedder, af at stå i modsætning til så mange ting og føle, at man blive overvåget og være bange for konsekvenser og så videre og så videre".

Annemette peger også på den utryghed, der hele tiden gør sig gældende, men hun ser det samtidig som noget, som man må prøve at leve med:

"Man er ked af det, man er utryg, man er nervøs og synes at det er noget værre noget. Man bruger ikke sit rigtige navn i forskellige ting, fordi at der selvfølgelig kunne opstå forskellige konsekvenser. Men jeg må sige, at man lærer mere og mere at leve med de ting, så det ikke kommer til at fylde så meget. Jeg har lagt mærke til, at når folk kommer ind, så bliver der ofte sagt: Lad være med at sige alt i det her rum. Måske fordi der er aflytning, eller måske fordi der er nogle ører, som ikke skal høre det".

Muligheden for, at telefonen eller lejligheden bliver aflyttet, samt muligheden af at blive banket op af politiet midt om natten, er noget der tærer på ressourcerne. Og så er der også muligheden for, som Thor nævner det, at blive anholdt pludseligt på gaden:

"Det eneste, der nogensinde har gjort mig utryg ved at gå på gaden på Nørrebro er politiet, fordi jeg har enormt mange dårlige oplevelser med politiet og jeg er ved at skide i bukserne hver gang en politibil standser ved siden af mig. Hvad skal der nu ske, bliver jeg hevet ind for det ene eller det andet?"

Denne "paranoia" eller "utryghed" har vi gentagne gange oplevet i kontakten med vore interviewpersoner. Der er, som tidligere nævnt, blevet brugt dæknavne. Vi har mødtes på neutrale steder. Vi har, i nogle tilfælde, haft lange forudgående samtaler om, hvad oplysningerne skulle bruges til og hvem der skulle se den endelige rapport. Vi er i nogle tilfælde blevet mødt med en vis portion mistænksomhed. Og flere gange har vi oplevet hvordan "skodderne" lukkede i, når vi kom for tæt på det farlige. Uanset om vi så lovede interviewpersonerne anonymitet.

Interviewer: *"På trods af, at vi lover dig anonymitet, er der så ting, du ikke vil snakke om her?"*

Daniel: *"Ja, helt sikkert".*

Interviewer: *"Hvad kunne det dreje sig om?"*

Daniel: *"Øhh, konkret hvordan vi planlægger ting og udfører ting, og sådan nogle ting".*

4.3.4. Delkonklusion

Vi kan på baggrund af ovenstående konkludere, at der, når det drejer sig om konsekvenser af tilhørsforholdet til det autonome miljø, både er tale om marginaliserings- og selvmarginaliseringstendenser. Dette gør sig gældende indenfor såvel uddannelses- og beskæftigelsesområdet, som familie- og netværksområdet og i feltet indenfor fjendebilleder og militans.

Ganske vist er der hos vores interviewpersoner, når der er tale om uddannelses- og beskæftigelsesområdet, enkelte eksempler på at marginaliseringen er noget udefrakommende (boligsituationen, det svigtende system). Dette gælder særligt de ressourcetsvage. Til gengæld er der stærke tendenser i retning af selvmarginalisering, når vi bevæger os ind på ideologiens betydning. De største forhindringer for de ressourcestærke autonomes muligheder indenfor uddannelse og beskæftigelse, synes at ligge i deres valg af ideologi (jvf. den ideologiske tvang, som tidligere nævnt). De fremfører således en grundlæggende ideologisk kritik af det bestående samfunds normer og forventninger angående arbejdslivet. De synes eksempelvis, at arbejdet stjæler deres tid og liv (en kritik af arbejdets plads i det senmoderne samfund). Og hvorfor skal de tjene penge til andre (en kritik af det traditio-

nelle lønarbejde). Og endelig plæderer de også for anderledes uddannelses- og jobmuligheder end det, som samfundet kan give "papir" på. Desuden fremføres det flere gange, at de helst ser deres fremtidige beskæftigelse som nært forbundet med det autonome miljø som sådan - eller ihvertfald indenfor områder, der deler de autonome værdier.

Under sin beskrivelse af udlejringen af de sociale institutioner argumenterer Giddens for, at senmoderniteten er præget af abstrakte systemer - de symbolske tegn og ekspertsystemerne. Det er grundlæggende for det senmoderne menneske, at det bærer en fundamental tillid til disse abstrakte systemer, for at det overhovedet skal kunne begå sig. Imidlertid er de autonome et eksempel på en gruppe, som ikke deler denne tillid. Tværtimod kæmper de netop for autonome - dvs. selvstyrende og selvbestemmende - værdier. Ydermere synes de, i hvert fald i et vist omfang, at opponere imod den "adskillelse af tid og rum", som Giddens også karakteriserer senmoderniteten som. Som vi tidligere har været inde på det, betoner de en stærk vægtlægning på det lokale miljø og værdiernes forankring i dette. Det er næsten som om, at de ønsker sig tilbage til det præmoderne og traditionelle samfunds "landsby". Dog er de samtidig præget af globaliseringstendenser, idet de ser deres kamp og deres værdier som noget, der transcenderer nationale grænser.

I sin fremstilling af "meningsproblemet", som opstår på baggrund af den kulturelle frisættelse, opstiller Ziehe tre forskellige reaktionsformer: konventionalisme, kulturelle orienteringsforsøg og ny-konservative modoffensiver. Vi vælger at se det autonome miljø som et udtryk for en blanding mellem nykonservativ modoffensiv og et kulturelt orienteringsforsøg. På den ene side fremstår det autonome miljø som helt i tråd med de senmoderne tendenser angående refleksivitet og "alt lader sig forme"-tankegangen. Dette placerer dem som et kulturelt orienteringsforsøg - og herunder, efter vores mening, som et subjektiveringsforsøg, hvor det netop er en søgen efter nærhed og intimitet, stillet overfor det omgivende samfunds kulde, der er bærende. Imidlertid ser vi også i den autonome kamp et udtryk for en tilbagevenden til oprindelige ideer, der er båret af socialisme og marxisme. De er således konservative i den forstand, at de ønsker at bevare den socialistiske/marxistiske kamp, og offensive i den forstand, at de meget selvbevidst går i opposition til det bestående samfund.

Vi argumenterer derfor for, at de autonome i høj grad, i kraft af deres valg af ideologi, marginaliserer sig selv. Vi har her valgt at belyse det ud fra uddannelses- og beskæftigelsesområdet, men den ideologiske selvmarginalisering gør sig naturligvis også gældende, når det drejer sig om fjendebilleder og militans.

Hvad angår deres forhold til familie og netværk, er der tale om en holdningsmæssig løsrivelse fra familien samtidig med, at en følelsesmæssig forbindelse bevares. Desuden er der tale om en vis indskrænkning af socialt netværk udenfor miljøet. Der er tegn på, at denne indskrænkning i forhold til netværk, opstår som følge af det store tidsforbrug og aktivitetsniveau, som gør sig gældende, når man er med i miljøet. Engagementet i miljøet medfører en naturlig nedprioritering af engagement andre steder, fordi der ganske enkelt ikke er flere timer i døgnet.

Det var ikke særligt overraskende, at de autonome definerer politiet som deres primære fjende. Men det er vigtigt at understrege de nuancer, der er på spil i dette fjendebillede. Der er både den glatte afvisning af politiet som sådan - karakteriseret ved udtryk som "fascister" og "halvpsykopater". Men der er også den langt mere reflekterede afvisning, som går på, at politiet er fjenden i kraft af det, som de repræsenterer og forsvarer - nemlig det bestående samfund. Politiet som institution udgør et fjendebillede i kraft af det større fjendebillede, som de autonome har af det bestående samfund - af nationalstaten som sådan. Vi kan imidlertid også konstatere, på trods af denne skelnen mellem politibetjent og politi-institution, at der i en vis udstrækning også eksisterer et fjendebillede, som angår den enkelte betjent. Dette hænger naturligvis sammen med de forhold, som direkte vedrører voldelige konflikter med politiet i forbindelse med demonstrationer, samt den overvågning og chikane, som de autonome mener sig udsat for fra politiets side. Men det er også vigtigt at betone den kritik af den enkelte politibetjent, som fremføres fra autonom side. Nemlig den, at også politi-

betjenten som person må tage stilling til en konflikt - det være sig en konflikt mellem autonome og nazister eller konflikten mellem de overordnede autonome værdier og samfundets værdier. De enkelte politibetjente bliver således et fjendebillede i kraft af, at de ikke tager stilling. De bliver til håndlangere for staten.

Giddens påpeger, at den moderne nationalstat, foruden industrialisering og kapitalisme, også er karakteriseret ved dets overvågningsinstitutioner og dets kontrol med voldsmidler. For så vidt at nationalstaten også, i én eller anden grad, vil være repræsenteret i senmoderniteten, kan man således argumentere for, at de autonome er i opposition til nationalstaten som sådan. Kapitalismen og industrialiseringen har de, i kraft af deres socialistiske og marxistiske basis, en naturlig anke imod. Men også i forhold til statens overvågningsinstitutioner (eksempelvis politiet men også mange andre instanser i det hele taget) samt i forhold til statens kontrol med voldsmidler, er de autonome i opposition. Netop ved deres brug af "militans" anfægter de statens eneret til brug af voldsmidler.

De autonomes fjendebilleder og deres brug af militans er således endnu engang udtryk for en selv-marginalisering, der baserer sig på et valg af ideologi. Og dette bringer omfattende konsekvenser med sig. Først og fremmest truslen om, at komme i strafferegisteret - som de fleste af dem, som vi snakkede med, allerede er. For det andet "de flossede nerver" som følger af det næsten paranoide verdensbillede, der følger af at være på kant med ordensmagten. I forhold til straffeattesten kan vi konkludere, at de autonome generelt er meget overvejede i forhold til den konsekvens, som dette kan have for deres indgang på arbejdsmarkedet. De er ganske enkelt rede til at betale prisen - selv om flere af dem godt kan se, at prisen en dag kan blive for høj. Denne fandenivoldskhed kan blive ødelæggende for deres fremtid. Men vel kun for så vidt, at deres fremtid kommer til at ligge i det omgivende samfund. Flere af dem fremfører jo netop det synspunkt, at deres fremtid skal baseres på autonome værdier. At deres tid på arbejdsmarkedet altså bliver indenfor miljøet. Man kan dog spørge sig selv om, om dette ikke er udtryk for naivitet. Men selv hvis dette ikke er udtryk for naivitet, og det virkelig vil lykkes dem, at skabe et arbejdsliv og en fremtid indenfor miljøet, ser vi det som en selvmarginerende tendens, idet de således udelukker sig selv fra at tage del i det omgivende samfund.

En enkelt fremfører det psykiske pres ved at være under overvågning, som den alvorligste konsekvens ved at være tilknyttet det autonome miljø. Vi vurderer netop denne dimension som en væsentlig konsekvens. De nøjagtige følger kan naturligvis gå i mange retninger. Men utrygheden, fjendebillederne, paranoiaen og følelsen af at være i søgelyset, kan ikke andet end resultere i yderligere isolering og marginalisering i forhold til det omgivende samfund.

5. Hovedkonklusion

Vi har konstateret, at det autonome miljø på Nørrebro har to poler. Der tegner sig på den måde et tydeligt billede af en ressourcestærk og en resourcesvag gruppe. Indenfor hver af de karakteriserede grupperinger er tale om valg af såvel fællesskab som ideologi. Dog er der forskellig vægtlægning, afhængigt af hvilken pol man er tilknyttet. I den ressourcestærke gruppe er der hovedsageligt tale om et valg ud fra ideologiske overvejelser, hvor ønsket om at ændre og forbedre verden er styrende. Disse ideologiske overvejelser bygger på en humanistisk opdragelsesmæssig basis, som de fleste giver udtryk for at have haft. Som følge af dette valg af ideologi kommer automatisk en afstandtagen til det øvrige samfund, idet det er umuligt for den enkelte at få de idealer realiseret som ideologien udtrykker, såsom behovet for en kollektivistisk livsform og alternativer til en kapitalistisk samfundsorden. For de resourcesvage er der primært tale om dækning af basale behov, såsom mad, bolig og et fællesskab med rum til at være accepteret. Her tænker vi specielt på Gaderummet, som repræsentant for den resourcesvage gruppe. Også denne gruppe af autonome er systemkriti-

ske, men hvor denne kritik er af idealistisk karakter hos den såkaldte ressourcestærke gruppe, er den hos den ressource svage gruppe opstået på baggrund af individets egen belastede situation og negative erfaringer med det sociale system. I det autonome miljø møder de andre med samme erfaringsgrundlag og for flertallet af disse unge er det første gang de oplever et egentligt fællesskab. Det er altså fællesskabet, der er deres indgangsvinkel til miljøet.

Omkring venskaber kan vi sige, at der er tale om et valg af netværk, hvor kriterierne for relationer er en værdi- og holdningsmæssig enighed. Dermed har størstedelen af vores interviewpersoner i stor udstrækning deres netværk indenfor det autonome miljø. Den naturlige konsekvens af dette er et fravalg af tidligere netværk. I forhold til familien, som holdningsmæssig sparringspartner, er der tale om et vist fravalg i kraft af det nødvendige i hemmeligholdelse af deres aktiviteter og yderligere politiske holdninger. Der er i en vis udstrækning fortsat følelsesmæssig kontakt til og engagement i familien.

Der er udtalt kritik og fravalg af de grundlæggende værdier i det bestående samfund. Samfundets kulde og segmentering af livsverdenen stilles overfor den kollektivistiske tankegang om helhed i livsførelse og emotionel nærhed. Frihed (autonomi, selvbestemmelse og selvforvaltning), ligestilling (race, køn, arbejdsmæssigt og økonomisk) og fællesskab (emotionel nærhed og kollektivistisk tankegang) er deres værdimæssige fundament, hvor fra deres kritik af samfundet udspringer.

Den unges selvopfattelse påvirkes af sammenholdet, men i lige så høj grad gennem følelsen af at gøre noget, der har en mening og en synlig effekt. Miljøets ideologi indbefatter faste grænser for de enkelte individers holdnings- og handlingsfrihed. I det, der for dem forstås som et frirum, hvor den enkelte er frisat fra samfundsmæssige krav og forventninger, er der samtidig tale om en streng styring inden for det autonome miljø. Den sociale kontrol inden for miljøet håndhæves af de stærkeste ideologer, som udgør eliten. Som en af vores interviewpersoner udtrykte det, er der tale om ”de aktives diktatur”. Hvor man ud fra den senmoderne forståelsesramme ser det enkelte individ som ansvarlig for egne handlinger og dermed egen livsførelse, viser der sig i det autonome miljø et yderligere aspekt i ansvaret overfor gruppen. Ved at være tilknyttet en afgrænset gruppe, som det autonome miljø, følger dette kollektive ansvar, som samtidig udløser en klart defineret ramme for, hvad der er acceptabelt. Den enkeltes positive selvopfattelse bliver dermed styret af at kunne udfolde sine kompetencer optimalt inden for de ideologiske og sociale regler og normer. Kravet i senmoderniteten, om dynamik og fleksibilitet hos individet, beskæres af de autonome, idet de har tilhørsforhold til en gruppe med så faste politisk korrekte rammer. Valgmulighederne for individerne i det autonome miljø er reduceret som konsekvens af livsstilsvalget.

Marginalisering og isolering er konsekvenser der gør sig gældende i det autonome miljø. Marginaliseringen ses først og fremmest som en konsekvens, de selv pådrager sig i forbindelse med valg af ideologi og livsstil. I forbindelse med job og beskæftigelse er hovedparten af vores interviewpersoner i arbejde eller under uddannelse. Det, der i denne sammenhæng kan problematiseres, er ideologiens begrænsende effekt på valgmulighederne inden for uddannelse og erhverv. Det er et krav for den enkelte og samtidigt en norm i det autonome miljø, at den beskæftigelse eller uddannelse, man vælger, skal være overensstemmende med ideologiens værdier – her kan nævnes kritikken af lønarbejdets kapitalistiske formål og en afstandtagen til det anerkendte uddannelsessystem. I det autonome miljø forsøges der en realisering af et samfund, hvor det er muligt at blive uddannet inden for forskellige områder og som efterfølgende kan bruges inden for miljøets grænser. Det selvforsynende samfund er idealet, men endnu er der langt til målet, idet der ikke findes de eftertragtede arbejdspladser. De, der på nuværende tidspunkt, er ved at tage en uformel uddannelse inden for det autonome miljø, vil altså ikke kunne bruge den hverken i miljøet eller på øvrige arbejdspladser. Dette tydeliggøres også af det faktum, at de autonome selv beskriver den kultur, de lever i, som en ungdomskultur, hvor der ikke er plads og tilbud til de autonome, når de bliver ældre. På trods af, at det autonome miljø kan kategoriseres som en ungdomskultur, har alle vores interviewpersoner et udtalt ønske og forestilling om at leve resten af deres liv i det autonome miljø. De autonomes inten-

tioner om en livsbane inden for deres nuværende miljø kan også tolkes som en løsning på de konsekvenser, en plettet straffeattest kan have med hensyn til job på det officielle arbejdsmarked. Alle vores interviewpersoner er nødsaget til at afpasse deres forventninger om et fremtidigt job med det forhold, at langt de fleste af de medvirkende allerede er registrerede for lovovertrædelser. Risikoen for marginalisering kan ikke elimineres, idet ideologien anerkender vold og militans med politisk formål. Som endnu en konsekvens, der opstår ved brugen af militans, er hvad interviewpersonerne definerer som "flossede nerver". Angsten for overvågning og ransagning af politiet har følgevirkninger i form af paranoia, hvilket i den yderste konsekvens kan medføre psykiske problemer.

Det interessante ved at se det autonome miljø i en senmodernistisk ramme, består i tydeligheden i ambivalensen overfor den udvidede mulighedshorizont. Samtidigt med at den enkelte har fået et utal af muligheder stillet til disposition, er den enkeltes evne til at træffe valg ikke udviklet i samme udstrækning. Angsten, for ikke at kunne træffe de rigtige valg, kan man enten vende ind ad som en selvbebrejdelse eller ud mod det øvrige samfund, som vi ser det hos de autonome, i form af samfundskritik og aggression. Men hvad stiller det autonome miljø op som alternativ til senmodernitetens mangfoldigheder? Det autonome miljø stiller en fælles menings- og betydningsramme op som reaktion og løsning på individualiseringens konsekvenser. Det er ikke op til den enkelte at være i en evig refleksiv proces med formålet at finde meningsgivende betydninger i tilværelsen, men derimod et fælles projekt hvor refleksiviteten, så at sige, har en ende. Dog benytter de autonome sig af senmodernitetens muligheder ved at træffe et ideologisk livsstilsvalg, men dette har konsekvenser i forbindelse med den enkeltes frihed. Konsekvenserne ses både i det konkrete valg af job og uddannelse, men også ved begrænsninger og retningslinjer for den enkeltes udvikling af individuelle holdninger.

Ud fra en senmodernistisk forståelse er klasseskel ikke det, der er bestemmende for menneskets livsbane og udfoldelsesmuligheder. I det senmoderne samfund har alle mulighed for at realisere sig selv refleksivt. Uddannelsesinstitutioner, erhvervsmarkedet og kulturelle tilbud er ikke længere forbeholdt en bestemt klasse, men det er derimod den enkeltes evne til at kvalificere sig, der er afgørende for hvilke muligheder, der kan opnås. På trods af, at der ikke eksisterer klasseskel i den traditionelle forståelse, opstår der et skel på baggrund af forskelle på personlige ressourcer. Velfærdstatens ideal om økonomisk solidaritet på tværs af indkomstgrupper bevirker, at enhver principielt er sikret en materiel levestandard. Dog er der minimumskrav til individet om, at man skal kunne yde en indsats i samfundet for sin forsørgelse - eksempelvis i dagpenge- og kontanthjælpssystemet. Hvis man ikke magter at opfylde betingelserne for sociale ydelser, så er der en risiko for at blive passiv modtager af kontanthjælp uden yderligere hjælp til personlige og sociale problemer. Sådan at forstå, at individet bliver efterladt med en følelse af at være overladt til sig selv og ikke at eksistere i den samfundsmæssige kontekst. Gaderummet er et sted, man møder unge i denne situation. Unge, der ikke er plads og tilbud til, eller som ikke ønsker at være i det etablerede system. Årsagerne kan være forskellige - eksempelvis boligproblemer, psykiske problemer og belastede familiære forhold. Gaderummet stiller ikke "et lykkeligt liv" til rådighed for de unge, men er et forsøg på at give et rum, hvor de unge får lov til at gro og være i fred fra samfundets krav om ressourcer til at kunne klare sig selv. Hvordan ville disse unges situation se ud, hvis ikke der eksisterede et privat initiativ som Gaderummet? Til denne problematik kan nævnes det faktum, at Gaderummet ugentligt må afvise unge, der kommer for at få hjælp. Gaderummet kan huse 17-24 beboere, men cirka 200 er blevet afvist inden for de seneste år! Vil man i fremtidsperspektiv kunne se en større gruppe af unge hjemløse i gadebilledet? Dette bliver sandsynligvis den uundgåelige konsekvens af det seneste tiltag i forhold til det autonome miljø. Gaderummet er blevet tvunget til at lukke på grund af myndighedernes vurdering af lokalerne som værende uegnet til menneskebolig. Dommen over Gaderummet er nærmere begrundet med et argument om brandfare. Hvis det er det virkelige grundlag for lukningen, kan man undre sig over prioriteringen af brandsikkerhed, i forhold til den løsning Gaderummet udgør for en stor gruppe unge med akutte bolig- og netværksproblemer. Samtidig med Gaderummet forestående lukning, er Ungdomshuset den 16. november 2000 blevet solgt til et privat investeringsfirma. Det kan tyde på en kommunal strategi med henblik på at presse det autonome miljø,

ved at fratage de autonome deres selvforvaltede steder. Dette leder diskussionen i retning af spørgsmålet om, hvad der kan gøres for at afhjælpe de sociale problemer, der forekommer i det autonome miljø. Efter vi har fået indsigt i de enkelte individers behov og problemer i det autonome miljø, er det vores klare opfattelse, at det de på det ideologiske niveau søger, er et samfund med større menneskelig forståelse og tolerance end det, de selv oplever. Det står naturligvis ikke i socialrådgiverens magt at skabe en samfundsstruktur med overskuelige sammenhænge og muligheder. Men en større forståelse for og empati med denne samfundsgruppe er et realistisk mål, der bør tilstræbes. I denne forbindelse er det væsentligt at nævne, at systemkritiske modkulturer altid har eksisteret i civiliserede samfund og det autonome miljø er én i rækken. Det, der tegner den politiske modoffensiv udadtil, er de organiserende kræfter og det vil sige den ressourcestærke gruppe inden for det autonome miljø. Det ville være et overgreb mod denne gruppe at betegne de enkelte som værende bærere af tunge sociale problemer, men samtidig kan vi konstatere, at tilknytningen på længere sigt kan få store sociale konsekvenser. Hos den ressourcetsvage gruppe ses helt anderledes akutte problemer. På baggrund af disse individers negative erfaringer med det sociale system, søger denne gruppe alternative løsninger på deres situation. Der er tilsyneladende en mangelfuld kommunikation mellem individerne i denne gruppe og socialrådgiverne. Det, denne gruppe efterlyser, er en større imødekommenhed overfor deres egne ideer og konkrete forslag for på den måde at opleve rum til at kunne realisere alternative beskæftigelsesmuligheder. Der er et klart behov for en støtte til udvikling af individuelle potentialer, for at disse unge kan gøre sig positive forventninger til fremtiden.

6. Gruppeprocessen

Til beskrivelse af vores gruppeproces, vil vi tage udgangspunkt i den gruppekontrakt, vi udformede i starten af semesteret⁵⁴. Vi vil se på de mål, vi satte os og hvorvidt det lykkedes at opfylde dem. Desuden vil vi beskrive, hvordan vi reagerede i de forskellige faser en projektgruppe gennemgår.

Som det fremgår, er vi syv i gruppen, hvilket gav anledning til en del udefrakommende skepsis. Samtlige af gruppens medlemmer var dog positivt indstillet overfor opgaverne, deriblandt også at få syvmandsgruppen til at fungere optimalt og således at kunne udnytte de ressourcer vi havde ved at være syv mennesker.

Praktiske mål

De praktiske mål, vi havde sat os, drejede sig om mødetider, pauser og fravær. Desuden fordelte vi ansvaret om at være sekretær, ordstyrer og procesansvarlig en uge eller 14 dage af gangen. Således havde alle mulighed for at prøve disse formelle roller. Den procesansvarlige havde til ansvar at sørge for, at alle var med fagligt og socialt. De praktiske mål, blev i vid udstrækning opfyldt. Mødetiderne blev overholdt. Ønsket om faste pauser, viste sig dog hurtigt ikke at være en hensigtsmæssig ide, i stedet indførtes pauser efter behov. De formelle roller blev udfyldt, hvilket var en stor støtte i det daglige arbejde. Indhentelse af eksternt hjælp til gruppeprocessen blev heldigvis ikke nødvendig. Kommunikationen i gruppen talte vi meget om, følgende er de stikord for, hvordan vi ønskede os, det skulle være: Tryghed, ærlighed, klar kommunikation, omsorg, relevans, tilgivelse. Dette blev delvist opfyldt. I vores gruppe indfandt der sig hurtig en generel følelse af tryghed, der fulgte hele processen, vi var i stand til at tilgive, vise omsorg og grine også når det hele væltede. Vi har dog ikke altid kommunikeret helt klart, og heller ikke altid været helt ærlige. Dette har i visse situationer givet anledning til frustrationer. Man kan tale om en vis konfliktskyhed. Dette har imidlertid ikke været af graverende betydning for vores samarbejde, da vi alligevel har formået at holde hovedet koldt.

---

⁵⁴ Se bilag 7: Gruppekontrakt

Faserne

Grupper gennemgår forskellige faser under deres udvikling. Disse faser er beskrivende for den interaktion, der gør sig gældende ⁵⁵.

Indledningsfase og hvedebrødsdage:

Den nystartede gruppe er kendetegnet af usikre og uklare normer og roller – kommunikationen er tilfældig og søgende. Den enkelte skal have fundet sin plads i gruppen.

Gruppens arbejde tog udgangspunkt i gensidig præsentation i form af udveksling af personlige oplysninger, afstemning af ambitionsniveau og udarbejdelse af gruppekontrakt. Indledningsfasen var præget af en del usikkerhed i forhold til, hvordan rollefordelingen ville være. Vi oplevede et behov for at danne en struktur for gruppens arbejdsangang. Helt konkret skete dette blandt andet i udviklingen af gruppekontrakten ⁵⁶ og videre i planlægning af problemformuleringsarbejdet. I denne periode lavede vi også en tidsplan for forløbet ⁵⁷.

Der opstod hurtigt en stærk følelse af et "vi". Energien til denne følelse blev hentet i, at stort set alle andre end gruppens medlemmer var yderst skeptiske i forhold til, at vi var (og er) syv gruppe-medlemmer. Det er her væsentligt at nævne, at vores hovedvejleder ingen bekymring viste over dette forhold, hvilket gav et godt udgangspunkt for samarbejdet med ham. Denne fælles følelse af at "vi skal nok vise alle andre", gjorde, at den fase, der kaldes "hvedebrødsdagene", startede stort set samtidig med indledningsfasen.

Det sociale var en væsentlig del af indholdet i arbejdet og der blev aftalt, at vi ville mødes med regelmæssige mellemrum for at dele et par flasker rødvin og tale om alt andet end projektet.

Integrations- og konfliktfase:

Her begynder man at opdage og anerkende forskellighederne. Dette kan imidlertid også føre til konflikter, da man på disse stadier har modet til at være uenige.

Arbejdet med problemformuleringen gjorde kommunikationen målrettet. Diskussionerne i gruppen handlede ofte om begrebsafklaringer, der tjente til, at vi lærte at forstå, mere præcist, hvad de enkelte gruppemedlemmer forstod ved forskellige begreber.

I denne fase begyndte vi at udnytte de ressourcer, vi havde, ved at være syv. Nogle tog til København, for at skabe kontakt til undersøgelsesgruppen, mens de andre arbejdede videre på problemformuleringen. Derefter tog vi alle på feltarbejds ekspedition i København i en lille uges tid. Denne ekspedition var præget af hårdt arbejde og et højt engagement. Især her formåede vi særligt at udnytte vores ressourcer i gruppen, da vi kunne dele os op i mindre grupper. Imidlertid var det også her, der opstod mindre konflikter.

Stilstand, fiksering og regression:

Denne periode er karakteriseret af stilstand - her synes intet at ske.

Efter feltarbejdet var gruppen præget af en naturlig, fysisk og psykisk, træthed. Her indtrådte en stilstand, hvor vi også skulle til at forholde os til en ny del af arbejdsopgaven - analysen.

---

⁵⁵ Bilag 8: Gruppeprocessen - fra "Arbejdsgruppen psykologi" s. 10.

⁵⁶ Bilag 7: Gruppekontrakten

⁵⁷ Bilag 9: Tidsplan

Modenhed:

Den modne og effektive gruppe er kendetegnet af, at alle kan arbejde alene og i gruppen. Der er opstået gensidig respekt for de enkelte medlemmer.

Så gik vi igang med analysen. Igen kunne vi mærke, at vi havde en ressourcefordel ved at være mange. Vi arbejdede intenst, både hver for sig og i mindre grupper.

Det skulle gerne af ovenstående fremgå, at der ikke kan sættes klare grænser for, hvor overgangene mellem de forskellige faser er. De glider umærkeligt over i hinanden og nogle gentager sig selv med forskelligt udtryk efterhånden, som modenheden udvikler sig⁵⁸.

7. Litteraturliste

Anti-fascistisk Aktion: "Vi tilstår - antifascistisk aktion 5 år" - 1997.

Avelson, Lennér-Aselson & Thylefor, Ingela: "Arbejdsgruppens psykologi - om det psykosociale arbejdsmiljø" - Hans Reitzels Forlag 1999.

Bay, Joi: "Ungdomssociologi" - Forlaget Borgen 1984.

Bay, Joi: "Unge levevilkår" - Dansk Ungdoms Fællesråd 1996.

Bjerg, Jens & Elle, Birgitte: "Ungdoms, socialisation og narcissisme" - Forlaget Unge Pædagoger 1982.

Gestur, Gudmundsson: "Ungdomskultur - som overgang til lønarbejde" - Forlaget Sociologi 1992.

Giddens, Anthony: "Sociology" - Polity Press 1995.

Giddens Anthony: "Modernitet og selvidentitet" - Hans Reitzels Forlag 1999.

Giddens, Anthony: "Modernitetens konsekvenser" - Hans Reitzels Forlag 1996.

Jacobsen, Benny m.fl.: "Sociologi og modernitet" - Forlaget Columbus 1999.

Kaspersen, Lars Bo: "Anthony Giddens - introduktion til en samfundsteoretiker" - Hans Reitzels Forlag 1995.

Keldorf, Søren: "Tæt på en gruppe - en projektgruppes besvær og succès" - Edition Edupax 1996.

Kering, Mads: "De autonome - en bog om den autonome bevægelse" - Autonomt Forlag 1995.

Mørch, Sven & Larsen, Svend: "At lære at være ung - Modernitetens pædagogik" - Ungdomsringen 1998.

Mørch, Sven: "At forske i ungdom - socialpsykologisk essay" - Forlaget Rubikon 1985.

Mørch, Sven: "Ungdomsprojekter - en pædagogisk arbejdsform" - Forlaget Rubikon 1993.

Olsen, Bitch Poul & Pedersen, Kaare: "Problemorienteret projektarbejde" - Roskilde Universitets Forlag 1997.

Underlid, Kjeld: "Gruppepsykologi" - John Grieg AS - Fagbokforlaget Vigmostad & Bjærke AS 1997.

Ziehe, Thomas: "Ambivalens og mangfoldighed" - Forlaget Politisk Revy 1989.

Ziehe, Thomas & Stubenrauch, Herbert: "Ny Ungdom og usædvanlige læreprocesser", 7. oplag - Forlaget Politisk Revy 1999.

Kompendier:

Andersen, Aage Andersen: "Kompendium til tværfagligt modul: Sociale problemer, fattigdom og social arv" - 1. semester, Hold 001, DSH-Århus 2000.

Rasmussen, Tove: "Kompendium i sociologiske undersøgelser" - 2. Semester, Hold 001, DSH-Århus 2000.

Artikler:

Børn og Unge nr. 27 1993 s.12-13: "Ungdomsparkering".

---

⁵⁸ Arbejdsgruppens psykologi, s. 37-42.

Dagbladet Arbejderen, 26. januar 1999: "Systemet svigter unge med problemer".
Hus Forbi nr. 7 1998: "Gaderummet - et fristed".
Hus Forbi nr. 9 1999: "Tomgang".
Kvan nr.33 1992 s.43-55: "Unge i halvfemserne".
Nordisk Psykologi nr.4 vol.40 1988 s. 296 - 308: "Samfund og psykologi".
Politiken 26. maj 1998: "Mellem lagner og de andre boligløse".
Psykologi nr.14 1987 s. 5-18: "Unge problem eller ungdomsproblemet".
På gaden - avis for indre Nørrebro, 9. juli 1998: "Frihed for Løke".
På gaden - avis for indre Nørrebro, 4. maj 2000: "Unge hjemløse glemmes".
Socialisten 6. november 1998: "Et dueslag".
Uddannelse nr. 5 1988 s. 259 - 264: "Ungdomsmestring og ungdomstilværelse".
Udkast nr. 1 1990 s. 81 - 118: "Ungdom som resultat af historien ungdomsproblemets grundlag og kategorier".
Ungeren Avisen - nr.1 December 1999

Andet:

Gaderumsbeskrivelse om midler til gaderumshus - eller et fattigdomshus for de unge eller til et multihus og universitet for udstødte unge - København 30. september 2000.

8. Bilag

Bilag nr.

- 1 Problemformulering fra oktober 2000.
- 2 Responsum til problemformulering fra oktober 2000.
- 3 Interviewguide.
- 4 AFAs Manifest.
- 5 Feltarbejdsaftale til primære kilder.
- 6 Minerva-kortet, fra Sociologi og modernitet, s. 95.
- 7 Gruppektrakt.
- 8 Gruppeprocessen.
- 9 Tidsplan.
- 10 Dokumentation for ordoptælling.